

DOI: 10.18030/SOCIO.HU.2013.4.54

ABSZTRAKT

Az ikrek száma mind világszerte, mint hazánkban növekedésnek indult. Míg az összes születésszám jellemzően csökkenő jelleget mutatott az elmúlt évtizedekben, az 1990-es évek végétől az ikerszületések száma emelkedni kezdett. Egyre többször találkozhatunk tehát ikerpárokkal. Ilyen találkozások alkalmával szinte mindenki véleményt nyilvánít, legyen az pozitív vagy negatív. De mit gondolnak maguk az érintettek? Mennyire élvezik az iker-helyzetüket, és vajon milyen problémákkal kell megküzdeniük az ikres szülőknek? Tanulmányunkban az ikerkutatások áttekintése után a 2012-es, ikres szülőkkel készült felvételünk eredményeiről számolunk be egy leíró elemzés keretében, különös tekintettel a szülők saját szavaival megfogalmazott beszámolóira.

KULCSSZAVAK: családszociológia, testvérek, iker, gyermek / family, siblings, twins, children

ABSTRACT

The number of twins has begun to increase both in Hungary and all over the world. Although all the numbers of births were typically decreasing during the last decades, since the end of the 1990s, the number of twin births began to increase. We come across twins more and more often. In case of these encounters almost everyone expresses an opinion, positive or negative. But what do the affected people say themselves? Do they enjoy being twins? What kind of problems do parents with twins have to tackle? In our study, after the review of the twin research, we shall present you the results of our reports of 2012 concerning parents with twins in the frame of a descriptive analysis, with special regard to the reports of the parents formulated by their own words.

KEYWORDS: sociology of the family, siblings, twins, child

¹ Drjenovszky Zsófia, KRE Szociológia Tanszék, PhD, egyetemi adjunktus
Hegedűs Rita, BCE Szociológia és Társadalompolitika Intézet, PhD, egyetemi docens
Pári András, KSH Tájékoztatási Főosztály, tanácsos

„A többes születés igen érdekes természeti tünemény,
mely úgy orvosi, mint társadalmi és statisztikai szempontból is nagy jelentőséggel bír.”

Saile Tivadar, 1928

Az ikrek születését mindig is kíváncsiság övezte. Ha végigtekintünk az emberiség történetén vagy a világ különböző pontjain, az ikrek születését minden társadalomban a különlegesség érzete lengte körül. Számos kultúrában ez csodálattal párosult, sok helyen azonban félelemmel, a közösség elutasításával találkozott. Az ikrek, az ikerség különleges megjelenésével számos irodalmi, ill. művészi alkotásban is találkozhatunk, de nem kell sokat keresgélni a mítoszok világában sem.

Ha napjainkban vizsgáljuk a jelenséget, már az általános reakciók is mutatják, hogy az ikres lét valamilyen formában ma is „más”: „Hogy bírjátok kettővel?”; „Milyen szerencsések vagytok, hogy egyszerre letudtátok”; „De jó! Mindig is ikreket akartam!”; stb. Ez nem jelenti azt, hogy könnyebb vagy nehezebb a szülőknél a nem ikres családokhoz képest, csupán arra hívja fel a figyelmet, hogy helyzetük más, sok esetben másfajta problémákkal kell megküzdeniük, másfajta örömökben részesülnek, mint ahol egyesével születnek a gyerekek.

Az ikrek világa a kívülállók számára mind a mai napig egy különleges, titokzatos jelenség. Erről a világról azonban még manapság is keveset tudunk, annak ellenére, hogy az ikrek születésének aránya az utóbbi évtizedekben jelentősen megnövekedett. Az ikerséggel mint jelenséggel a szakirodalom is viszonylag kevésbé foglalkozik. Az ikrek, az ikres családok speciális helyzetéről sem az általános közvélemény, sem a velük kapcsolatba kerülő szakemberek (védőnők, tanárok) nem sok ismerettel rendelkeznek.² Az ikres családok „működését”, társadalmi helyzetét, illetve magának az ikerlétnek a lelki egészségre és tágabban a társadalomban elfoglalt helyre gyakorolt hatását segíthetnek megérteni az ikrek világának feltárására irányuló kutatások, amelyek közé munkánk is tartozik. Témánk természetes módon kapcsolódik a testvérekkel foglalkozó pszichológiai, illetve családszociológiai kutatásokhoz is, így érdemes kiaknázni az e területen született eredményeket is.

Habár ikerkutatásról egyre többször hallhatunk, e kutatások döntő többsége az ikreket a biológia adta természetes eszközként „használja fel” egyéb célok vizsgálathoz. Jelen kutatás ezekkel szemben magukra az ikrekre irányul. Tanulmányunk célja ezért kettős: egyrészt szeretnénk egy rövid áttekintést nyújtani az ikrek kutatásáról, másrészt pedig, dolgozatunk második felében ikres szülők körében végzett, nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazó kérdőíves felmérésünk *első eredményeit* mutatjuk be: az ikres szülők véleményéről nyújtunk képet az ikerléttel kapcsolatos előnyökre és nehézségekre vonatkozóan.

² Legalábbis ez derült ki azokról a beszélgetésekből, melyeket a szülőkkal folytattunk a kérdőívek felvétele közben.

I. IKERKUTATÁS

Az ikerkutatás kezdetei

Ikerkutatással Sir Francis Galton, angol antropológus kezdett el először foglalkozni. Ő tette elsőként azt a megállapítást, hogy ha az egyetétű ikrek³ kezdetektől fogva azonos környezeti hatások között fejlődnének, akkor teljesen egyformák lennének. Azonban – hangsúlyozza – ez a való életben nem teljesülhet, az egyetétű ikreknél is vannak kisebb-nagyobb eltérések, s mivel a genetikai állományuk megegyezik, az eltérés csak a környezetre vezethető vissza. Felismerése nagy jelentőségűvé vált az örökléskutatás terén. 1876-os művében a gének, ill. a környezeti hatás viszonyát vizsgálta (Darányi 1941). Az ikervizsgálatokkal tehát el lehet különíteni az öröklött (született) és a szerzett tulajdonságokat. Zazzo, francia pszichológus, a fejlődés-lélektani ikerkutatás fő képviselője pszichológiai szempontból közelített hasonlóan az ikrekhez (1960). Őt az érdekelte, hogy az egyformaság mellett mi adja a különbözőségeket, amelyek segítenek az egyénné alakulás folyamatának vizsgálatában (Mérei 1998).

Magyarországi statisztikák

Az ikerszületések száma mind világszerte, mind hazánkban az utóbbi évtizedekben erőteljes növekedésnek indult. Míg az összes születésszám jellemzően csökkenő jellegűt mutat – Magyarországon hosszú évtizedek óta, kisebb-nagyobb ingadozásokkal⁴ –, addig az ikerszületések esetén éppen ellenkező tendencia figyelhető meg. Hazánkban az 1990-es évek második felében kezdett emelkedni az iker élveszületések arányszáma.⁵

Európában – különösen a skandináv országokban – a 19. század végén és a 20. század elején volt magas az ikerszületések aránya. A fentiekben említett Galton nevéhez kötődik az ikervizsgálatok orvosi-biológiai jellegű indulása, mellette azonban Hellint is ki kell emelni, aki kutató orvosként a következő statisztikai törvényszerűséget figyelte meg és foglalta össze a róla elnevezett formulában: ha minden n számú egyes szülésre jut egy kettős ikerszületés, akkor minden n^2 várandósságra jut egy hármás, és minden n^3 szülésre jut egy négyes többes szülés. Fontos megjegyezni, hogy a szabály a spontán fogantatások esetén alkalmazható szabály, és Hellin szerint a korabeli – 19. század végi – Európában általánosan $n=89$ volt az a szám, melyet a képletbe lehetett helyettesíteni – természetesen ez országonként eltérő volt: a skandináv országokban alacsonyabb, a dél-európai és keleti országokban magasabb értéket lehetett alkalmazni. Érdekességként említjük, hogy a 2011-es magyar adatokra

³ Az ikrek biológiai tipizálása: *kettes ikerszületések* teszik ki a többes születések döntő többségét (97-98 százalékát). A szakirodalom az ikrek két típusát különbözteti meg: az *egyetétű (monozigóta, MZ)* és a *kétpetétű (dizigóta, DZ)* ikreket. A két típus teljesen eltérő módon alakul ki: az egyetétűek esetében normális fogamzásról van szó, azaz egy ondósejt termékenyít meg egy petesejtet, amely azonban később valamilyen hatásra kettészakad, és ezek külön ágyazódnak be a méhben. Genetikai állományuk így (közel) azonos, ezért is hasonlítanak külsőre is jobban, mint a kétpetétűek. Utóbbiak esetében ugyanis két spermium két petesejtet termékenyít meg. Tehát két – egymástól független – fogamzás történik meg azzal a specialitással, hogy a testvérek (szinte teljesen) egy időben fogannak és születnek meg (Czeizel 1976, Darányi 1941).

Az ikerpárok típusát régebben ránézéssel próbálták megállapítani. A zigotizáció azonban – tehát az, hogy egy- vagy kétpetétű az ikerpár – külsőre nem evidens, a kétpetétűek sokszor nem is tűnnek ikreknek. Ma már tudjuk, hogy ha kétnemű testvérekről van szó, akkor ők biztosan kétpetétűek. Az egyneműek esetében az egylepényűek biztosan egyetétűek. Az egynemű és kétlepényű ikerszületések esetén azonban biztosan csak különböző orvosi vizsgálatokat követően lehet mondani. Az orvostudomány ma már specifikus eljárásokkal (pl. vércsoport, DNS-vizsgálat) pontosan meg tudja állapítani az ikertípust (Bryan 1983, Hall 2003).

⁴ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001a.html

⁵ Itt és a továbbiakban a magyar ikerszületésekre vonatkozó adatok forrásai: Demográfiai évkönyv 2010, Magyar statisztikai évkönyv 2011, illetve Pári (2012).

alkalmazott Hellin-formula alapján az $n=63$ -at alkalmazhatnánk – vagyis 63 egyes szülésre jutna egy ikerszülés –, azonban ez a mutató már 1998 óta alacsonyabb a formula szerinti eredeti értéknél, vagyis hazánkban ettől az évtől az ikerszületések gyakoribbak, mint korábban voltak. Mindezek mögött az anyák gyermekvállalásának későbbi életkorra tolódása, az asszisztált reprodukciós eljárások és a mesterséges megtermékenyítés, valamint a termékenységgel összefüggő gyógyszeres kezelések szélesebb körű alkalmazása áll.

Visszatérve az ikerszületések alakulásának kronológiai sorrendjéhez: már az első világháborút követően megfigyelték (Saile 1928), hogy a háborús évek alatt megemelkedett az ikerszületési arányszám. Ennek hátterében az állt, hogy amíg a fiatalabb (jellemzően 18–30 éves) korcsoportból a férfiak évekig a frontvonalon voltak, és fiatal feleségeik nem vagy a háború előtti évekhez képest kevesebb gyermekeket hoztak világra, addig az „idősebb” korosztályokban a születésszám változatlan maradt. Az „idősebb” nők körében – biológiai okokból – magasabb volt az ikerszülés esélye, így a háborúban természetesen ugrott meg az ikerszületési arányszám. Ez nem történt másként a második világháborúban sem. Érdekes azonban, hogy az utóbbi évtized ikerszületési arányai is a háborús évekéhez hasonlóan magas értéket mutatnak (Pári 2011).

A 1940-es évek végétől egy általánosan csökkenő tendencia következett, s ez tartott egészen az 1970-es évekig. Ez az időszak egybeesik a második világháborút követő baby-boom időszakával, amikor a fiatalabb korosztályokba tartozó – húszas éveik elején járó – nők nagyobb arányban szültek gyermekeket, mint az idősebb korú társaik (Wood 1997). Az 1980-as években néhány iparilag és gazdaságilag fejlett országtól eltekintve stagnált az ikerszületések aránya (Pison–D’Addato 2006), majd az 1990-es évek közepére már a század eleji értékek fölötti arányszámot mértek több országban. A fejlődő és fejletlen országokban az ikerszületések aránya az átlagosnál alacsonyabb, kivétel ez alól Afrika, ahol egyes országokban 50% körüli az ikerszületési arányszám, és Japán (mint fejlett ország), ahol rendkívül kevés ikergyermek születik. Ez az egyes rasszok közötti eltérő biológiai jellemzőire vezethető vissza (az ikrek aránya a feketék körében magas, az ázsiaiak esetében alacsony). (Pison 2000)

Európában az 1980-as években az élveszületések átlagosan 19%-et tettek ki, majd a kilencvenes évtizedben 24%, az ezredforduló után pedig 28% körül alakult az iker- és többesszületések aránya a 2004-es adatokra támaszkodó, a születés körülményeit vizsgáló uniós egészségügyi tanulmány szerint (European Perinatal Health Report, 2008). A növekedést a tanulmány készítői egyértelműen a mesterséges megtermékenyítés és az anyák magasabb életkorban történő gyermekvállalásának hatásával magyarázzák.

Az Európai Unió tagállamaiban 2009-ben közel 5,4 millió gyermek született, ebből – becslések alapján – valamivel több mint 165 ezer gyermek ikerpár egyik tagjaként jött világra, így a tagállamok átlagos ikerszületési aránya közel 32% volt. Az egyes tagországok között nagy eltérés látszik az ikerszületési arányszámok és az idősebb korban szülő nők arányában, de felfedezhető az a tendencia, hogy a magasabb ikerszületési aránnyal rendelkező országokban a szülő nők több mint fele 30 éves vagy idősebb.

Magyarország a 36%-os – átlag fölötti – ikerszületési mutatójával a magasabb arányszámú uniós országok között szerepelt 2009-ben. Miközben az ikerszületések száma 2009-re közel 21%-kal emelkedett 1990-hez képest, az összes születések száma 23%-kal csökkent. Ennek következtében az ikerszületési arányszám több mint másfélszeresére emelkedett a húsz évvel ezelőtti arányhoz mérten. 2011-ben a magyar ikerszületési arányszám 32% volt.

Hazánkban az elmúlt közel másfél évtizedben nőtt jelentősen az ikerszületések élve születéseken belüli aránya. Az 1990-es évek végéig az ikerszületések az összes születések számát közel arányosan követték, és különösen nem tértek el egymástól, viszont ezt követően a csökkenő egyes születések mellett látványosan emelkedett az ikerszületések száma és így az ikerszületési arány is. Ennek hátterében elsősorban a megváltozott jogszabályi környezet⁶ és a kitolódott gyermekvállalási kor áll. A mesterséges megtermékenyítést támogató törvények tehát hatással voltak az ikerszületési szám változására, azonban jelenleg is a természetes úton fogant ikergyermekek teszik ki az éves ikerszületések több mint kétharmadát.

Ikerkutatás Magyarországon

Mind a hazai, mind a nemzetközi szakirodalom szűkölködik a kifejezetten ikrekkel foglalkozó tanulmányokban. A kutatások döntő része orvosi vagy biológiai szempontból vizsgálja az ikreket, amely vizsgálatokban maguk az ikrek inkább eszközként, mint célként jelennek meg (például egy adott betegség vizsgálata esetén.) Amellett, hogy vitathatatlan ezen orvosi eredmények társadalmi hasznossága, valamint az, hogy az adott vizsgálatba bevont ikrek is rengeteget tudhatnak meg saját egészségi állapotukról, az ikrek személyével, viselkedésével – azaz magával az ikerség tényével – ezek a vizsgálatok (értelemszerűen) nem foglalkoznak. A pszichológiai, ill. szociológiai témájú kutatások száma viszonylag csekély, emellett a hazánkban végzett néhány felmérésben résztvevők száma igencsak alacsony.

A következőkben a hazai ikerkutatókat és munkásságukat szeretnénk röviden bemutatni.

A legelső, ikrekkel foglalkozó hazai írás Saile Tivadar (1928) tollából származik. Ő volt az első, aki az ikerszületések gyakoriságát elsőként elemezte hazánkban az 1900 és 1926 közötti időszakra vonatkozóan.

Darányi Gyula (1941) az ikrek testi és lelki tulajdonságaival foglalkozott, a többes fogantatás biológiáját igyekezett feltárni könyvében. Bemutatta orvosi, lélektani és tehetségvizsgálataikat, valamint átfogó statisztikai elemzést nyújtott a korabeli ikerszületésekről. Ezek a vizsgálatok az ikreket már saját jogukon, speciális jelenségként kutatták.

A következő átfogó munka 1962-ből származik. Malán Milán részletesen elemezte az ikerfogantatás lehetséges magyarázatait, illetve az ikrek biológiai és pszichikai jellemzőit.⁷

Átfogó orvosi ikerkutatást Czeizel Endre indított el az 1970-es években. Munkáját Métényi Júlia biológus segítette. Együttműködésükben számtalan téma vált vizsgálat tárgyává. Ezekből néhány: fogamzásgátló tabletták hatása az ikerterhességre (1980), összenőtt ikrek gyakorisága (Métényi–Czeizel–Keller 1983), többszületések (1986), fejlődési rendellenességek (Métényi–Czeizel–Pazonyi 1990), látási problémák (Métényi–Czeizel–Vitéz 1991). Ezek a kutatások főképp genetikai jellegűek voltak, és nagyrészt a fejlődési rendellenességek vizsgálatára fókuszáltak. Czeizel fő megállapítása: az ikerszülés az anya agyalapi mirigyében termelődő és a nemi hormonokat szabályozó hormonok elválasztására, illetve ezek mértékére vezethető vissza (Czeizel 1976).

⁶ Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásokra vonatkozó 1997. évi CLIV., az egészségügyről szóló törvény (továbbiakban Eütv.) IX. fejezete és a kötelező egészségbiztosítás keretén belül igénybe vehető meddőségkezelési eljárásokról szóló 49/1997 (XII. 17.) népjóléti miniszteri rendelet.

⁷ Az ikrek testfejllettségi jellemzőivel foglalkozik Zsákai (2006) is disszertációjában.

Métnek további vizsgálatai más aspektusokat is felmutatnak. A méhen belüli növekedési sajátosságok (1988) és az összenőtt ikrek (2008) vizsgálata mellett ő fogalmazta meg azt is, mi is „az ikervizsgálatok szerepe az orvosi kutatásokban” (1984), vagy mutatta be az akkor még működő hazai ikernyilvántartás jellemzőit (1996), és elemezte az ikerszületések hazai alakulását (1999). Továbbá Métneki az, aki mindmáig az egyetlen átfogó, ikrekkel foglalkozó könyvet közreadta (1997, 2005). Ebben – korábbi tudományos eredményein túl – gyakorlatilag mindent összegyűjt, ami a nagyközönség, ill. a téma iránt érdeklődő szakemberek számára az ikrekkel kapcsolatosan érdekes lehet.⁸

A hazai ikerkutatás a Tárnoki fivérek megjelenésével kapott újabb lendületet az elmúlt pár évben. Az orvosi végzettségű ikertestvérek folyamatosan kapcsolódtak be az ikerkutatásokba (többek között Métneki Júlia mellett).⁹ A Tárnoki fivérek 2009–2011 között végeztek egy nagyszabású, átfogó nemzetközi vizsgálatot, melyben 400 ikerpárt vizsgáltak meg számos orvosi szempontból. Eredményeiket folyamatosan publikálják és mutatják be mind hazai, mind nemzetközi fórumokon. Az orvosi csapatot ikerstatisztikai elemzéseivel Littvay Levente támogatja, aki maga is használ ikerstatisztikát a politikai magatartást vizsgáló kutatásaihoz.

Míg az orvosi vizsgálatok – ahogy említettük – az ikreket elsősorban eszközként használták bizonyos betegségek öröklődésének vizsgálatához, addig maguk az ikrek, az ikrek érzelmi élete, társas kapcsolataik feltérképezése kevésbé került előtérbe. Ez utóbbi szempontokat állította fókuszba Bagdy Emőke (1983c), és elemezte többek között az ikrek párválasztási szokásait, az ikrek közötti kapcsolat szorosságát, és mutatta be a megfigyelhető speciális iker-jelenségeket (pl. saját nyelv). Mérei Ferenc emellett elsősorban a külföldi kutatók eredményeinek bemutatásán keresztül ismertette az ikerség specifikumait (1998, 1989).

A fent említett ikerkutatók mellett csupán néhány kisebb, ikrekkel foglalkozó vizsgálat készült egyetemi kereteken belül, például: ikrek nyelvi fejlődése (Scherer 2004), ikrek és családjaik kommunikációs jellegzetességei (Kellner 2009), ikrek közötti együttműködés közös rajzvizsgálattal (Molnár 2007).

II. IKERFELMÉRÉSÜNK

A kutatás háttéréről

2012 nyarán kérdőíves felmérést végeztünk¹⁰ ikrek és ikres szülők körében. A 2011 novemberében a Magyar Szociológiai Társaság éves konferenciájának családszociológiai szekciójában tartott, „Ikerszületések Magyarországon” című,¹¹ nagyobbrészt demográfiai adatokat elemző előadást követően fogalmazódott meg bennünk, hogy az orvosi jellegű ikerkutatások mellett szükség van társadalmi és szociológiai aspektusú ikervizsgálatra is. Az ikerszületések statisztikáját kutató, főként demográfiai

⁸ Az elmúlt években kezdtek csupán megjelenni hazánkban olyan – nem tudományos jellegű – írások, melyek kifejezetten a nagyközönség – elsősorban ikres szülők számára – szólnak. Magyarországon a könyv formájában is kézbe vehető kiadások mellett most már több, kismamáknak szóló magazin, ill. internetes családi lap is foglalkozik a témával. Szintén egészen frissenek mondhatóak a kifejezetten ikreknek/ikreseknek szóló magyar nyelvű honlapok.

⁹ Egyik kiemelkedő munkájuk, mely megjelent a nemzetközi ikerfolyóiratban: *Twin Research and Human Genetics: Psychosexual Study of Communist Era: Hungarian Twins* (Métneki et al. 2011).

¹⁰ Az adatfelvétel 2012. június 2-án kezdődött a kunhegyesi ikertalálkozóval, és augusztus 15-ig tartott – az online kérdőívek zárása ekkor történt. Ezt követően papír alapú kérdőíveket augusztus végéig fogadtunk az ikerkutatási adatbázisból kitöltőktől.

¹¹ Pári András által tartott.

megközelítés létezik tehát, s ez a terület már közelebb visz a ténylegesen az ikrekre irányuló kérdésekhez. A szociológián belül leginkább a családszociológia érdeklődési területéhez tartozik az ikesség és ikerség kérdése. Ezen belül viszont ritka az ikrekkel vagy ikresekkel foglalkozó kutatás, sokkal inkább a családszerkezet és a testvérek témaköre az, amin belül elhelyezhető témánk. A testvérkutatás területéről származó számos publikáció tartalmaz olyan fontos szempontokat, ami esetünkben is használható lehet a továbbiakban. Ilyen az a vita is, hogy a testvérek megléte, illetve száma milyen hatást gyakorol a gyerekek tanulmányi eredményére, illetve szociális képességeire: inkább az erőforrások „felhígulását” okozza-e a (több) testvér megléte, vagy pedig éppen hogy sajátos erőforrásként szolgál (Downey–Condron 2004). Itt különösen érdekes lehet egy éppen magyarországi adatokkal dolgozó munka, amelyben a holland kutatók azt találták a nyolcvanas évekre vonatkozóan, hogy nálunk a nagyobb család a gyerekek tanulási lehetőségeinek szűkülésével jár – ez tehát az erőforrás-felhígulási elméletet támasztja alá –, de az egymáshoz korban közel álló testvérek esetén növekszik az átlagos iskolázottsági szint (Van Eijck–de Graaf 1995). Mivel ikrek esetén a lehető legkisebb ez a korkülönbség, itt pozitív hatást kell feltételeznünk. Ez a probléma – ha meg nem is egyezik vele – közel áll ahhoz a kérdéshez, amivel – mint majd látni fogjuk – ebben az írásban foglalkozunk: milyen negatívumai, illetve pozitívumai vannak az ikerlétnek. Jelen elemzésünk azonban nem elméletellenőrzési, sokkal inkább feltáró jelleggel készült, s célunk egyfajta kiindulás megteremtése a további kutatások számára. Munkánk során igyekeztünk eszközöket kidolgozni az előny-hátrány kérdés összetett, többdimenziós mérésére. Az iskolai előmenetel, illetve a társadalmi ranglétrán elfoglalt hely kérdésénél jóval tágabban határoztuk meg az ikerléttel, illetve ikres családi étellel kapcsolatos lehetséges előnyök és hátrányok körét. Kérdéseink között tehát helyet kaptak a iskolai előmenetelen túl a társas kapcsolatokban szereshető előnyök-hátrányok, a megjelenésből, összekeverhetőségéből adódó lehetséges örömök és gondok, illetve ezek értékelése. Több nyitott kérdést is feltettünk, hogy az érintettek – ikrek és ikres szülők – saját tapasztalatait megismerjük a nehézségekről és előnyökről.

A felmérés egészében több területet is vizsgáltunk, főbb kérdéseink arra irányultak, hogyan vélekedik a társadalom az ikrekről, milyen az ikres családok (anyagi) helyzete,¹² az ikerlétnek milyen előnyei vagy hátrányai vannak, és a születési statisztikai adatokon túl egyes társadalmi-demográfiai tényezők hatása (pl. jövedelem, iskolai végzettség, nemzetiség, vallás) fennáll-e vagy jelentős-e az ikreknél.

Kutatási céljainknak megfelelően két csoport vizsgálatát határoztuk el: felnőtt ikrekét (ebben a felmérésben azok az ikerpárok vagy az ikerpárok közül az egyik személy vehetett részt, aki már betöltötte a 18. életévét), illetve ikres szülőket (az ikres szülők esetén azokat a családokat vizsgáltuk, ahol legfeljebb 18 éves gyermek volt). Jelen tanulmányban a második csoportra vonatkozó eredményeket ismertetjük. Tekintettel arra, hogy az ikrek ugyanazt a kérdést más szempontból látják, a két csoport véleményének összehasonlítása egy későbbi elemzés tárgyát alkotja. Az adatgyűjtés zárt és nyitott kérdéseket is tartalmazó kérdőívek kitöltésével zajlott. A kérdőíveket papír alapú önkitöltéses vagy a kutató-kérdező közreműködésével (válaszadós módszerrel), illetve harmadik lehetőségként online kérdőív megválaszolásával lehetett kitölteni.

A kutatás tehát két nagyobb célcsoportot célt meg: az ikreket és az ikres szülőket. Az ikrek közül 222 főt,¹³ az ikres szülők közül 575 főt sikerült elérnünk. Azt figyeltük meg, hogy a nők ikerkutatásban való részvételi hajlandósága jóval magasabb

¹² Az ikres családok anyagi helyzete azért érdekes, mert ez az egyes ikertípusok között eltérő. Mindezekről keveset tudunk, ezért ennek vizsgálata újszerű. Hipotézisünk, hogy az egypetéjű ikres családokkal szemben a kétpetéjűek jobb anyagi helyzetben vannak, azonban erről részletesen egy külön tanulmányban fogunk beszámolni.

¹³ Fontos megjegyeznünk, hogy ez nem 111 ikerpárt jelent, hiszen voltak olyan ikrek, akik közül csak az ikerpár egyik tagja vett részt a kutatásban, sőt egy hármas ikerpár is kitöltötte a kérdőívünket.

volt, mint a férfiaké. Ez mindkét célcsoportról állítható, hiszen a válaszadó ikrek 75%-a nő volt, míg az ikres szülők közül 92%-ban az édesanya töltötte ki a kérdőívet.

A kutatásban módszertani nehézséget okozott a reprezentativitás. Mivel a célcsoport – mind az ikrek, mind az ikres családok – elég szűk része a társadalomnak, s nem rendelkezünk erőforrással ahhoz, hogy létrehozzuk az ő teljes magyarországi népességük mintavételi keretét, célzottan kellett őket megkeresnünk, ezért az interneten is elérhető kutatási honlapunkon túl a három jelentősebb ikerfesztiválon, illetve találkozón gyűjtöttünk adatokat (Kunhegyes, Ágfalva és Szigethalom). Az ikerpárokat és ikres családokat itt lehetett legkönnyebben elérni. Érdekes módon a válaszadási hajlandóság – annak ellenére, hogy ikertalálkozókról volt szó – az ikres szülők körében jóval magasabb volt, mint az ikreknél. Eredményeink a mintavétel jellegéből adódóan nem általánosíthatóak a magyarországi ikrekre, illetve ikres családokra, de bízunk benne, hogy kiindulásul szolgálhatnak további kutatások és megfontolások számára.

A továbbiakban a szülői felmérés elemzését adjuk, ezen belül kiemelten a nyitott kérdésekre érkezett válaszokét. Végigvesszük a szülők szempontjából az ikres lét örömeit és nehézségeit, utalva a fellelhető szakirodalom megállapításaira is.

A kérdőíves felvétel ikres szülőkre vonatkozó eredményei, különös tekintettel a nyitott kérdésekre

Az ikrek érkezése a szülőket egy komplex feladat elé állítja. Két gyermek egyszerre történő érkezése elkerülhetetlenül egy – átlagostól eltérő – nevelési helyzetet jelent, melyet sok szempontból nagyon pozitívan, más szempontból nehezen élnek meg a szülők.

A következőkben az ikres szülők véleményét összegezzük. Az *1. ábrán* összesítve megtalálható, melyek azok a tényezők, melyeket egyértelműen előnynek, melyek azok, melyeket inkább hátrányosnak ítélnék a szülők, illetve mely szempontok jelennek meg mindkét oldalon.

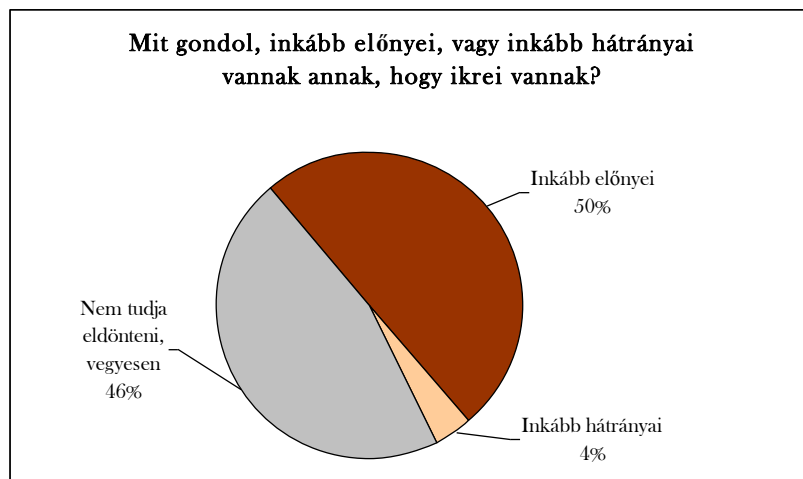
1. ábra: Pozitívumok és nehézségek az ikres létben a szülők megítélése szerint (nyitott kérdések válaszai)

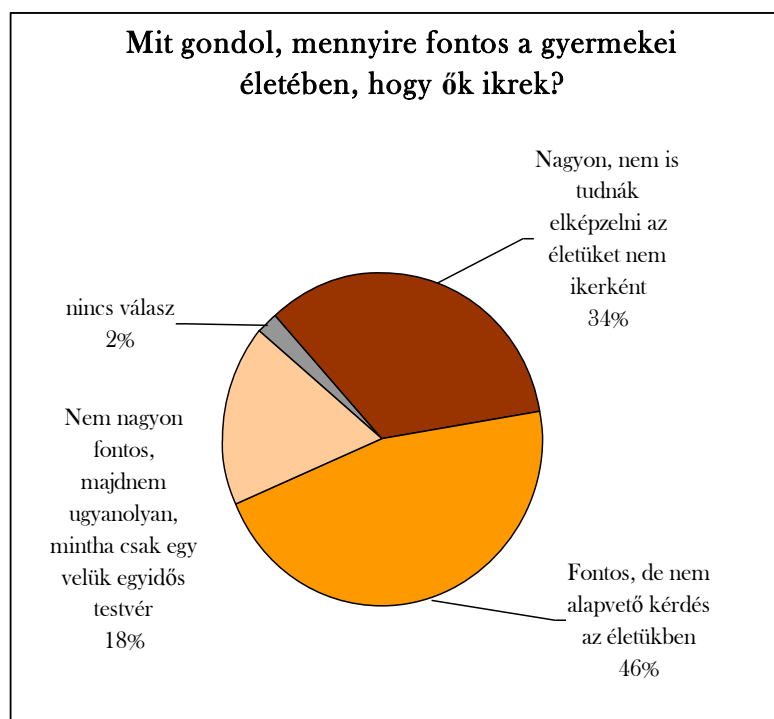
Az 575 kitöltő közül 412 esetben említettek előnyöket, és csupán 391 kérdőívben szerepeltek hátrányok, ebből is 27-en nyilatkoztak úgy, hogy nincsen hátrányuk abból, hogy ikergyermekeik születtek

Bár a szülők többsége meg tudott nevezni néhány hátrányt is, ami az ikergyerekekkel jár, a zárt kérdésekre adott válaszokból az derült ki, hogy a többség egyértelműen az előnyöket tartja meghatározóbbnak (2. ábra), illetve úgy látja, hogy gyermekeik számára is fontos vagy nagyon fontos az, hogy ikrek. (3. ábra).

2. ábra: Az ikergyermekkel rendelkezés szülői megítélése (zárt kérdésre adott válaszok)

3. ábra: Az ikerlét fontossága a szülők megítélése szerint (zárt kérdésre adott válaszok)

A. Az ikerhelyzetből származó előnyök a szülők véleménye szerint

A.1. Közös játék

A szülők közül a legtöbben a *közös játék* lehetőségét nevezték meg előnyként. Az ikrek többsége remekül megérteti magát testvérével, hiszen születésüktől kezdve mindig mellette van egy azonos korú játszópajtás. „*Kéznel van a játszótárs*” – ahogy írta az egyik édesanya. Ez egy állandó társaságot jelent, ennek következtében unatkozni nincs is idő. Egy édesanya szempontjából ez azért nagy segítség, mert egyszerre le tudja kötni a gyermekeket, és emellett sokszor az ikrek a szülő jelenléte nélkül is remekül elszórakoztatják, elfoglalják egymást, így könnyebb mellettük végezni az otthoni teendőket. „*Nem »nyúztak« annyit – hogy »Anya, gyere játszani!« –, mint a nővérük...*” – hasonlítja össze a testvéreket egyik válaszadónk.

Készen kapják a játszótársat egymás személyében, említi könyvében Métényi (2005) is. Bryan (1984) felhívja azonban a figyelmet annak veszélyére, hogy ennek következtében az anya hajlamos „*elkényelmesedni*”, úgy érzi, kevesebb figyelem is elegendő, s így a gyerekekkel való kommunikáció és egyéb interakció is lecsökken. A szülők és az ikrek közötti verbális kommunikáció jellemzően alacsonyabb mértékű (Lytton–Conway–Sauvé 1977). Hasonlót állapít meg Botond (1998) is: a szülők gyakrabban hagyják őket egymással egyedül, mint a nem ikreket.

A.2. Szülői csodálat

A felmérésből kiderült az is, hogy a szülők többsége *csodaként* tekint gyermekeikre, erős érzelmi töltettel nyilatkoznak az ikres szülői létről: „*Különleges és csodálatos ikreket nevelni, látni a köztük lévő megfoghatatlan kapcsolatot! Nagyon jó, amikor egyszerre négy apró karocskát öleli át az ember!*”; „*Egyszerűen csoda és leírhatatlan érzés ikres anyának lenni.*”; „*Felemelő érzés,*

ahogy rájuk nézel és átöleled őket. Ezt csak az tudja átélni, akinek ikrei vannak. Nagyon nehéz és fárasztó, de megéri. Nem cserélnék soha.”

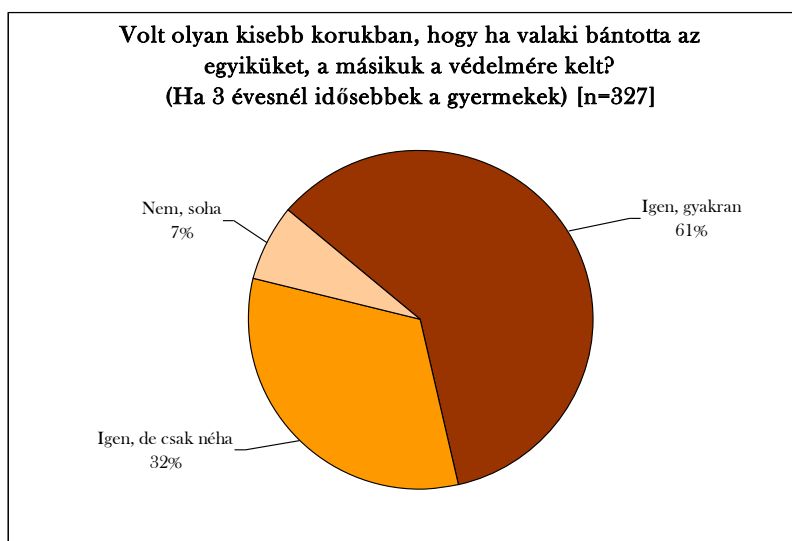
Csodálatos és különleges világgént élik meg az ikrek világát, amelynek örömmel válnak részeseivé, kapcsolatuk alakulásának szemtanújává. „Csoda az az összhang, ami közöttük van.” Örömteli és érdekes a szülők számára az ikrek nevelése. Izgalmasnak tartják követni gyermekeik különleges kapcsolatát, hogyan kommunikálnak egymással, hogyan hatnak egymásra. A leírt vélemények szerint olyan dolgokat tapasztal meg az ember, amit „rendes” testvéreknél nem, pl. azt, hogy a gyerekek „már két hónaposan tudatosan keresik egymás társaságát, beszélgetnek”. A szülők nagy érdeklődéssel és izgalommal figyelik, ahogy gyermekeik felfedezik a világot, és benne egymást is. „Kivételes nevelési és élethelyzeteket élhetünk át.”

A.3. Segítség bármikor

Az ikerlét tehát egy speciális kapcsolat, egy olyan kapcsolat, melyben a gyermekek mellett születésüktől fogva mindig van valaki, aki teljesen megéri, és *segítségére van bármikor*. Egy állandó társ, akire mindig számíthatnak, akivel bárkinél jobban meg tudják beszélni gondolataikat. Támogatják és óvják egymást egész életükön át. Már egészen kicsi kortól jellemző, hogy vigyáznak egymásra, idegen helyen figyelik, hogy a másikkal minden rendben van-e, féltik, és ha szükséges, bajban egymás mellé állnak, megvédik egymást. Nem csupán a külső környezettel szemben, hanem akár a szülőkkel szemben is egységesen támogatják egymást. „Vita esetén, ha leszidom az egyiket, akkor az is megharagszik és megsértődik, akit megvédtem...” – olvasható az egyik véleményben.

Ezt alátámasztja a zárt kérdésre adott válaszok megoszlása is: a szülők döntő többsége tapasztalta, hogy gyermekei szükség esetén egymás védelmére siettek/sietnek, háromötödük szerint gyakran megesett vagy megesik ez (4. ábra).

4. ábra: Az ikerestvérek egymást védelmezése a szülők megítélése szerint (zárt kérdésre adott válaszok)

A.4. A legjobb barát

Egyértelműen az ikerlét előnyei közé sorolták továbbá a szülők, hogy gyermekeik nem csupán testvérek, hanem *a legjobb barátai* is egymásnak. Barátok egy egész életen át, akik mindig ott vannak, ha szükség van rájuk.

A.5. Jókedv

Végül, de nem utolsósorban megemlítésre került a családokban jelen lévő általános *jókedv*. A szülők szerint ikreiknek fejlett a humoruk, ezáltal a mindennapjaik sok mókával és kacagással színesednek.

B. Egyszerre előnyként és nehézségként mutatkozó tényezők

B.1. Megegyező életszakasz

A *megegyező életszakaszból* fakadó előnyök széles skáláját találhatjuk meg a válaszok között, amely azonban nehézségeket is rejt magában. Az azonos korból adódóan többnyire hasonló vagy közös a gyerekek érdeklődési köre, minthogy többnyire egyszerre esnek át szinte minden az életük során. Hasonlóak az igényeik, gondjaik, problémáik, együtt élnek az örömeiket is. A többnyire megegyező fizikai és szellemi érettségi szint következtében a szülőknek is könnyebb foglalkozni gyermekeikkel, egyszerűbben megoldható a közös programok szervezése is (kirándulás, meseolvasás, sport), hiszen azonos életkori igényeket kell figyelembe venni. Ugyanakkor ez nehezíti meg éppen azt, hogy a szülők külön-külön is időt töltsenek egy-egy gyermekkel, nehezen találnak külön programokat (vagy legalábbis ez nagyobb szervezést igényel).

A kisgyermekeseknél nagy segítség, hogy a két gyereknél azonos a napirend, *„egyszerre zajlik minden folyamat”*, egyszerre csak egyféle igényt kell kielégíteni, szemben az eltérő korú testvérekkel. Ez azonban nagyobb figyelmet és energiát igényel pl. szoptatásnál, vagy amikor járni tanulnak. *„A mindenre felmászós, elszaladós korszakban nehéz rájuk figyelni, balesetveszélyesebb velük.”*

A praktikus szempontok is megjelennek, hiszen többnyire egy helyre kell vinni őket óvodába, iskolába, egyszerre van a szülői értekezlet, mellyel sok időt spórolnak meg a szülők. Ez megkönnyíti a mindennapok szervezését. A közös iskola a megkérdezett szülők szerint önmagában számos előnyt nyújt, hiszen a gyermekek segítik egymást a tanulásban, a drága könyvekből elegendő egyet megvenni, és a szülők is többet tudhatnak meg gyermekeiktől a távol töltött időről. Van azonban, ahol a gyerekek külön osztályba járnak – a szülők ezzel próbálják segíteni az egymástól való elválást –, így a baráti kör is jobban elkülönül. Ebben az esetben azonban nehéz, ha ebből kifolyólag egyikük kimarad valami jóból, pl. kirándulás, zsúr stb.

A pszichológusok azt mondják – írja Métneki (2005) –, hogy akkor érdemes külön osztályba íratni a gyermekeket, ha nagyon különböző képességűek. Így az állandó összehasonlítás negatív hatásai kevésbé érvényesülnek, kevésbé éri őket kudarc.¹⁴ Hay és Preedy (2006) szerint nem lehet egyértelműen megmondani, hogy mi a jobb, ha együtt vagy külön járnak iskolába. Ez függ az ikrek egymáshoz való viszonyulásától. Az egy, ill. különböző osztályba járás okait vizsgálta Kellner (2009) is. Az egy helyre járás okai között említették a szülők a praktikusságot, ill. a gyerekek között meglévő erős kötődést, amit nem akartak megbontani. A szétválasztás mellett a különböző képességek erősítése, az összehasonlítás veszélyeinek csökkentése szólt.

¹⁴ Annak elemzése, hogy a közös iskolába – egyazon osztályba –, ill. külön iskolába való járásnak milyen szempontjai lehetnek, önmagában külön kutatási terepet jelent, melyre jelen vizsgálat keretein belül nincs lehetőség. Jelen elemzésben csupán néhány példát említünk azoktól, akik foglalkoztak a témakörrel.

Válaszaikban a szülők pozitívumként értékelték azt is, hogy a felmerülő nehézségeken is egyszerre vannak túl (pelenkás korszak, szobatisztáság, nevelési problémák). Éppen ezek a szempontok ugyanakkor problémaként is felmerülnek, hiszen azonos problémákat egyszerre kell a szülőnek kezelnie. Emiatt nincs egy kis szusszanásra sem idő, mint a nagyobb korkülönbséggel született testvéreknél. A szülőknek ez dupla feladatot jelent (pl. dackorszak, kamaszkor), de fizikailag is nehéz sok esetben (pl. „egyszerre szeretnének kétkerekű biciklin megtanulni”). Ugyanakkor mindez azt is jelenti, hogy egyszerre vannak túl a sok-sok örömon, amit egy gyermek jelent. Ahogyan az egyik válaszban olvasható: „Csak egyszer voltak pici gyerekeim, csak egyszer tapasztaltam meg ezt”.

A testvér állandó jelenléte engedékenyebbé is teszi a szülőket, bevallásuk szerint könnyebben (és hamarabb) engedik el őket egyedül bevásárolni, vagy éppen esti programokra.

B.2. Sosincs egyedül

Az egyik leggyakrabban emlegetett szempont, hogy egy iker *sosincs egyedül*, mindig ott vannak egymásnak a testvérével. Sosem unatkoznak, hiszen mindig van társasága a gyerekeknek. A testvér – a fizikai jelenlét mellett – egy érzelmi biztonságot, egy állandó támaszt jelent a másiknak. Ez egy idegen közösségben vagy egy új élethelyzetben nagy biztonságot, egyfajta stabil háttérrel nyújt mindkettőjüknek (-hármójuknak). Az anya helyett sokszor a testvér személye az, ami biztos háttérrel ad, aki mindig ott van, akihez fordulni lehet. Az anya sokszor „eltűnik”, de az ikertestvér mindig ott van. És ez sok esetben egész életen át fenn is marad (Szilágyi 2005). Szükség esetén a másik támogatást, bajban vigaszt, védelmet nyújt. Biztos pont, főleg az anya jelenlétének hiányában (Kellner 2009).

Emellett azonban – említik válaszadóink – van, ahol felmerül az egyedüllét igénye is, amit nemigen tudnak átélni, és a folyamatos – és sokszor kötelezővé váló – együttlét elképzelhető, hogy már terhevé válik.

B.3. Szoros kötelék

Általános vélemény, hogy az ikrek jobban kötődnek egymáshoz, mint a különböző korú testvérek. Nagyon ragaszkodnak egymáshoz, mindig ott van a másik felük, ameddig csak élni fognak, mindig lesz egy biztos társuk az életben, egy lelki társ. Támaszai, szövetségesei egymásnak. „Érzik” egymást, szavak nélkül is értik a testvérük viselkedését. Egy megkérdőjelezhetetlenül mély és *szoros kötelék* fűzi őket össze, születésüktől fogva. A nagyfokú ragaszkodás többnyire elválaszthatatlanná teszi őket.¹⁵ „Láthatatlan kötelék, amit ők éreznek igazán.” Egy erős egységet, egy tökéletes szövetséget alkotnak az ikrek. Az a bensőséges kapcsolat, az a ragaszkodás, ami megfigyelhető közöttük, nagy segítség a szülőknek is, megnyugtatja őket, hogy gyermekeik egymást tudják segíteni az élet során felmerülő akadályok leküzdésében. Ez a különleges kapocs az, amely felnőtt korban is összeköti őket, és örök társai maradnak egymásnak.

A túl szoros testvéri kapcsolat azonban számos esetben azt eredményezi, hogy a másik közelsége nélkül nem érzik jól magukat, sok esetben nehezen csinálnak egymás nélkül programot, összességében nehezebben boldogulnak egyedül életük során.

¹⁵ A szoros kapcsolat a nyelvi fejlődésben is specialitásokat mutathat. Az ikrek elsőnyelv-elsajátításával foglalkozik Scherer (2004) vizsgálatában. A beszédfejlődésben bekövetkező változásokról továbbá Bagdy (1983c) ír.

A szoros összetartozás érzése tehát nagyfokú érzelmi biztonságot is ad (Bagdy 1983c). Kellner (2009) eredményei szerint is az ikrek többsége állandó és szoros kapcsolatban áll egymással. Válaszadói közül is sokan nyilatkoztak úgy, hogy gyermekeiknek a testvérük a legfontosabb ember az életükben. Météki (2005) tapasztalatai alapján ugyanakkor ez a túlságosan szoros kapcsolat az értelmi és beszédfejlődést is lassíthatja, beszűkíti a külvilág iránti érdeklődést, amely megnehezíti a társas kapcsolatok kialakulását.

Bagdy (1983c) vizsgálta a kapcsolat szorosságát a különböző ikertípusok között. Arra a meglepő eredményre jutott, hogy a legszorosabb kapcsolat a fiú-lány testvérek között van. Ezt arra vezette vissza, hogy esetükben a leginkább látható a különbözőség, mely csökkenti a differenciáló versengést, így nagyobb tere van az összetartó hatások megerősödésének. Őket követik a lány ikrek: ők könnyebben megoldják a páros elszigetelődésből eredő nehézségeket, könnyebben kötnek így is kapcsolatokat. Utolsó helyre sorolta a fiú ikerpárokat, akik azonban nehezebben nyitnak a külvilág felé. Saját, felnőtt ikrekkel készített kérdőíves felvételünk – eddig még nem publikált – eredményei szerint a legszorosabb kapcsolat az egytetéjű nők között figyelhető meg, utána következnek az egytetéjű férfiak, s csak harmadikként jönnek a vegyes pár tagjai.¹⁶

Az ikerkapcsolatok szorosságát négy dimenzió mentén vizsgálják Fortuna és társai (2010), összehasonlítva e kapcsolatokat a nem ikrek közötti kapcsolatokkal. Eredményeikben egyértelműen rámutatnak az ikerkapcsolat speciális voltára.¹⁷

Kérdőívünkben, ahogy már említettük, megkérdeztük a szülőket, hogy szerintük vajon gyermekeik számára mennyire fontos az, hogy ikrek. A többség fontosnak vagy nagyon fontosnak gondolta (3. ábra). Ahogy az várható volt, az egytetéjű ikreket nevelők jóval nagyobb része vélte úgy, hogy gyermekeik nem is tudnák nem ikerként elképzelni az életüket. Ennél érdekesebb viszont az, hogy – eltérően mind Bagdy (1983c) eredményeitől, mind a magától értetődőbb és felnőtt ikreket kérdező vizsgálatunkban meg is figyelt lány-lány viszonyt előtérbe helyező feltételezéstől – az *egyetéjű fiúk* szülei választották ezt legnagyobb arányban (1. táblázat).

1. táblázat:

Az ikerlét fontossága a különböző típusú ikrek szüleinek megítélése szerint (zárt kérdésre adott válaszok)

		Ikertípus					Össze- sen
		egyetéjű lányok	egyetéjű fiúk	kétpetéjű vegyes pár	kétpetéjű lányok	kétpetéjű fiúk	
38. Mit gondolsz, mennyire fontos a gyermekei életében, hogy ők ikrek?	Nagyon, nem is tudnák elképzelni az életüket nem ikerként	34 48,6%	41 56,9%	41 25,5%	41 33,1%	32 26,7%	189 34,6%
	Fontos, de nem alapvető kérdés az életükben	31 44,3%	26 36,1%	77 47,8%	60 48,4%	62 51,7%	256 46,8%
	Nem nagyon fontos, majdnem ugyanolyan, mintha csak egy velük egyidős testvér	5 7,1%	5 6,9%	43 26,7%	23 18,5%	26 21,7%	102 18,6%
Összesen		70 100,0%	72 100,0%	161 100,0%	124 100,0%	120 100,0%	547 100,0%

p=0,00

¹⁶ Az említett eredmények a másik megkérdezett csoport, azaz az „ikrek” véleményének feldolgozásából származik.

¹⁷ Az egytetéjű ikerpárok kötődési jellegzetességeit kutatta Szilágyi (2005) is. Az ikrek közötti kapcsolat szorosságával és jellemzőivel foglalkozik továbbá Tancredy és Fraley (2006), Lassers és Nordan (1978), valamint Hay és Preedy (2006) is.

B.4. Egymás segítése - visszahúzás

Az ikrek – szinte folyamatos – együttlétének gyakorlati előnyét a szülők is megfogalmazták: amellett, hogy az ikertestvérek fejlődése közös családi, illetve – többnyire megegyező – szociális környezetben történik, nem egyformák mindenben. Azonban ha valamelyiküknek jobban megy valami, a másik igyekszik felzárkózni, így ösztönzőleg hatnak egymásra. Egymást segítik a tanulásban a jobb eredmények elérése érdekében. Gyorsabban és könnyebben tanulnak, segítve egymást pl. egy ének vagy vers megtanulásában, nem kell mindenre egyedül rájönniük. Ha kialakul egy egészséges versenyszellem, akkor az pozitívan ösztönzi a fejlődésüket. Így azon túl, hogy *egymást segítik*, a szülők feladata is könnyebbé válik, hisz sok mindent egymástól tanulnak el, utánozzák a másikat (pl. szobatisztaság, mászás). „Amikor kisebbek voltak a fejlődésben, amikor az egyikük valamit már tudott, a másikat is húzta magával, hogy gyakorolja, és neki is sikerüljön.” Folyamatosan nevelik és bátorítják egymást.

Ez azonban természetesen nem minden családban működik így. Kisebb arányban, de említésre került az is, hogy a testvérek gyakran negatív hatással vannak egymásra, *visszahúzó* is lehet, ha az egyiknek már megy valami, a másiknak nem. Ez állandó versenyhelyzetet teremt, amely feszültséget okoz a gyermekekben, és meggátolja, hogy ki-ki a saját ütemében fejlődhessen. Ebben az esetben egy olyan egyenlőtlen helyzet alakul ki, amelyben az egyik testvér elnyomhatja a másikat.

B.5. Egyszerre kettő – egészségügyi veszélyek

Azt, hogy *egyszerre két* gyermek születik, csupán az *egészségügyi veszélyek* miatt gondolják problémásnak a válaszadók (nehezebb a várandósság időszaka, fokozottabb a koraszülés veszélye, sok esetben intenzív kórházi ellátásra szorul az édesanya szülés után). Éppen a terhesség ideje alatt felmerülő esetleges veszélyek miatt a válaszadó nők örültek, hogy csak egyszer kellett „végigcsinálni” a terhességgel járó izgalmakat, az orvosi kezeléseket, vizsgálatokat, egyszer kellett kifizetni a kórházi, ill. egyéb (pl. vitaminokkal, gyógyszerekkel kapcsolatos) költségeket. Campbell (2004) is negatív tapasztalatokról számol be az ikrek érkezésével összefüggésben. Tanulmánya eredményei szerint azok a szülők, akik megtudják, hogy ikreik lesznek, először negatívan viszonyulnak az új helyzethez. Váratlanul éri őket, nehezen hiszik el a hírt, és félelemmel viszonyulnak a terhesség tényéhez leginkább annak következtében, hogy nemigen van információjuk az ikerhelyzetről.

Felmérésünkben csupán egyetlen édesanya említette negatívumként, hogy számára kimaradt egy terhesség.

B.6. Különleges

Minden egyéb szempontból örömteli eseményként élük meg a szülők az ikrek érkezését. Örömteli, hiszen a legtöbb családban két gyermeket terveznek, akiket így egyszerre meg is kapnak. Különösen örömmel fogadták az ikreket azokban a családokban, ahol több gyermeket terveztek, vagy ahol idősebb korban fogantak meg az ikrek, és máskülönben második gyermeket már nem vállaltak volna.

Vizsgálatunkban nem jelent meg (feltehetően abból adódóan, hogy akik részt vettek kérdőívünk kitöltésében, eleve pozitívan viszonyulnak az ikerséghez), de Métneki (2005) megemlíti, hogy vannak olyan nők, akik büntetesként élük meg speciális helyzetüket. Ez következménye lehet annak, ha valaki nagyon készült a kisbabás korszak nyugodt, szép időszakára, s az ikrekkel

ez szertefoszlik. Kifejezetten sorscsapásként is élheti meg az, akinél nem várt terhességről van szó, vagy egyedül kell felnevelnie a megszülető gyermekeket.

A munkahellyel összefüggésben is pozitívan értékelték az ikres anyaságot arra hivatkozva, hogy így nem töltenek olyan hosszú időt otthon (vagy nem kell kétszer kiesni a munkából) a két gyerekkel, mintha egymás után születtek volna. Így kevesebb időt hagynak ki a keresőképes éveikből. (Ez főképp diplomás nőknél kedvező, hívja fel a figyelmet Métneki [2005]). Damato (2005) a terhesség nehézségeivel összefüggő félelmeket erősíti meg, amely során fokozottabban merülhetnek fel egészségügyi problémák és a fáradékonyság. Mindezek miatt az ikerterheseknek jellemzően hamarabb abba kell hagyniuk munkájukat, azaz nő a munkaerőpiactól távol töltött idő, mely ily módon csökkenti a keresőképeség időszakát is.¹⁸

A családi harmónia szempontjából is említésre kerültek pozitív érvek. A gyermek születését követő időszakban ugyan az anya és a gyermek intenzív kapcsolata miatt az apa általában háttérbe szorul, az ikreseknel azonban az apa sem marad ki az újszülött körüli teendőkből. A gyermekem nem kell osztozkodni, mindkét szülőnek egyenlően „jut”. Leonard és Denton (2006) is kihangsúlyozza, hogy a két gyerek egyszeri jelenlétéből adódóan elkerülhetetlen, hogy az apa is nagyobb arányban vegyen részt a gyermekek gondozásában más családokhoz képest. Különösen érzékelhető a különbség a születés utáni időszakban.

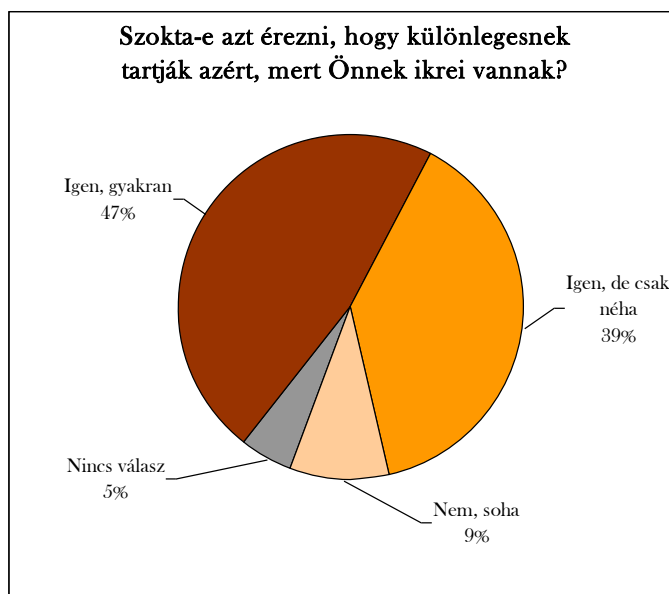
Említésre kerül továbbá az az előny is, hogy két gyermek egyszeri érkezésekor nincs idő a „kényeztetésre”, ami ugyan kényes adottság, de mégis kedvező szempont.

„Imádok kimozdulni velük és látni az emberek tekintetében a szeretetet, sokszor irigységet, és jót nevetek a sajnálatukon, hogy nekem milyen nehéz lehet” – írja az egyik édesanya. Más szülők is arról számolnak be, hogy az ikrek megjelenését *különleges* érdeklődés övezi mindenhol. *„Ahol megjelenünk, látványosságnak számítunk”* – olvasható egy másik véleményben. Sokan megcsodálják az ikres szülőket, megszólítják az utcán, elismerő és kedves szavakkal dicsérik az édesanyákat. A környezet számára egyfajta kuriózumot jelentenek. Többnyire barátsággal közelednek az idegenek az ikresek felé, a gyerekek látványa mosolyt csal az arcokra, gyakran kerülnek a figyelem középpontjába. A megkülönböztetett figyelem praktikus előnyökkel is járhat: orvosi, védőnői vizsgálatok alkalmával könnyebben megjegyzik őket, jobban odafigyelnek rájuk, boltban előre engedik őket, általában segítőkészebbnek tűnnek az emberek. A szülők többségét mindez büszkeséggel tölti el, élvezik az ikres anyák különleges helyzetét.

Kérdőívünk tanúsága szerint a szülők többsége átéli ezt a „különlegességérzést” (5. ábra).

¹⁸ Az összehasonlításnál természetesen figyelembe kell venni a különböző országok eltérő jogi szabályozását.

5. ábra: A különlegesség érzésének gyakorisága az ikres szülők körében (zárt kérdésre adott válaszok)

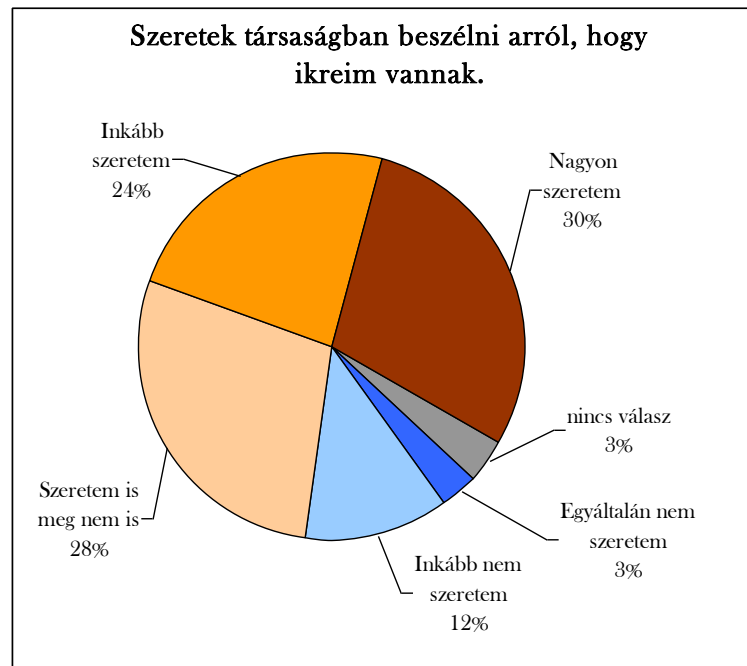

Métneki is említést tesz tapasztalataiban arról, hogy a szülők élvezik, ha megcsodálják őket az utcán (ezért hangsúlyozottan ki is emelik az ikrek egyformaságát), melyet azzal magyaráz, hogy ez a csodálat és elismerés az, ami némiképp kárpótolja a szülőket a halmozott erőfeszítésekért.

Nem mindenki vélekedik azonban hasonlóan: „*Nem tudunk észrevétlenek lenni*” – olvasható egy másik véleményben. Nem mindenki élvezi, hogy folyamatosan a figyelem középpontjába kerülnek, állandóan megnézik és megállítják őket az utcán. Az (idegen) emberek nagyon tolakodóak tudnak lenni, és gyakran terelődik a kérdezősködés intim témákra is, amely már terhes egy nő számára.

A kérdőíves válaszok szerint bár a többség élvezi a helyzetet, szeret beszélni ikreiről, van egy kisebb – 15 százalékos nagyságú – csoport, amelyiket valószínűleg zavar ez a figyelem, mert ezek a szülők úgy nyilatkoznak, hogy nem szeretnek beszélni arról, hogy ikreik vannak (6. ábra).

6. ábra: Mennyire szeretnek az ikres szülők beszélni arról, hogy ikreik vannak (zárt kérdésre adott válaszok)

Egy sor egyéb skála jellegű kérdés mellett az ikrek utcai megnézésének, felismerésének megítélésére is vonatkozott egy tételünk. Azt találtuk, hogy azon túl, hogy az egytetű ikrek szülei közt többen vannak azok, akiket kifejezetten zavar a gyerekek iránti figyelem (egyáltalán nem szeretik, ha felismerik az utcán, hogy a gyerekek ikrek), nincs számottevő különbség a különböző típusú ikrek szüleinek a nyilvánossággal kapcsolatos érzéseit illetően (2. táblázat).

2. táblázat: Az ikrek utcai felismerésének megítélése a különböző típusú ikrek szüleinek körében (zárt kérdésre adott válaszok)

		Ikertípus					Összesen
		egypetűjű lányok	egypetűjű fiúk	kétpetűjű vegyes pár	kétpetűjű lányok	kétpetűjű fiúk	
42. Szeretem, ha felismerik utcán idegenek, hogy ikreim vannak, és kérdezgetnek, néznek minket.	Egyáltalán nem szeretem	13 18,8%	15 20,5%	18 11,8%	10 8,3%	12 9,9%	68 12,7%
	Inkább nem szeretem	12 17,4%	12 16,4%	26 17,1%	30 24,8%	26 21,5%	106 19,8%
	Szeretem is meg nem is	19 27,5%	26 35,6%	53 34,9%	47 38,8%	42 34,7%	187 34,9%
	Inkább szeretem	13 18,8%	11 15,1%	26 17,1%	22 18,2%	26 21,5%	98 18,3%
	Nagyon szeretem	12 17,4%	9 12,3%	29 19,1%	12 9,9%	15 12,4%	77 14,4%
Összesen	69 100,0%	73 100,0%	152 100,0%	121 100,0%	121 100,0%	536 100,0%	

p=0,268

A környezet az ikrekhez általában automatikusan az egyformaságot társítja (Bagdy 1983a) annak ellenére, hogy csak az egytetű ikrekre érvényes a genetikai azonosság. Ha az emberek meghallják, hogy iker, rögtön az jut eszükbe: egyforma. Ennek próbálnak a szülők megfelelni, mert az elismerést csak akkor kapják meg.

Az ikerség elemzésével foglalkozik Stewart (2000) és Bacon (2005) is. Bacont az ikres családok és környezetük viszonyulása érdekelte. Tanulmányában azt mutatja be, hogy a környezet hogyan befolyásolja a családok viszonyulását az ikerséghez, azaz milyen befolyással van az ikres családok identitásérzésére.

A mi felmérésünk során az derült ki, hogy összességében a szülők döntő többsége (98,3%-a) büszke arra, hogy ikrei vannak, mindössze 7 fő válaszolta ennek az ellenkezőjét. Amit érdekességként kiemelhetünk erről az utóbbi pici csoportról, hogy az ikergyermeküket ők egyértelműen külön személyként kezelik, nevelik, és már a gyermekek névválasztása során is arra törekedtek, hogy a különbözőségüket kiemeljék. Társaságban sem szívesen beszélnek arról, hogy ikres szülők, ezt igyekeznek titkolni. Azért fontos ezt a jelentéktelennek tűnő csoportot mégis vizsgálni, mivel feltételezhetően a társadalomban jelentősebb azon szülők súlya, akik kevésbé büszkék arra, hogy ikreik vannak, mint ahogyan ez a felmérésben részt vevők visszajelzéseiből következik. A felmérésünkben több olyan válaszadó szerepelt, akik rendszeresen járnak a számukra szervezett rendezvényekre, és valószínűleg nem jelennének meg ezeken, ha nem éreznék magukat büszkének azért, mert ikres szülők. Ebből is következik, hogy az eredményeinkben az ikreikre büszke szülők ilyen nagy arányt képviselnek. Ezzel szorosan összefügg az is, hogy a szülők 86%-a különlegesnek érzi magát, mert ikrei vannak.

B.7. Dupla öröm – dupla rosszaság

A címként említett kettősséget említik több példát is felsorakoztatva a válaszadók. *„Ketten futnak hat felé”; „Ha az egyik sír, sír a másik is”*. Az ikrek tehát sokszor egymást ösztönzik a rosszkodásban. A vélemények alapján kétszer annyi vagy talán még több figyelmet igényelnek, mint egy gyermek. Emellett azonban a sok-sok öröm és szeretet is hatványozott, amelyben a szülők részesülnek: *„Két puszi, két ölelés, két »szeretlek, Anya!«”; „Dupla öröm, dupla boldogság, ami energiával tölti fel az anyukát!”*.

B.8. Extra készségek

Abból adódóan, hogy születésüktől fogva ketten vannak, hamarabb találkoznak számos olyan helyzettel, mellyel egy nem iker csak a közösségbe kerülés alkalmával vagy kistestvér érkezésekor. Ezért az ikreknél szükségszerűen megjelennek olyan *„extra készségek”,* képességek, melyek másoknál csupán később fejlődnek ki. Hamar meg kell tanulniuk pl. várni és osztozkodni a játékokon (megjelent olyan szülői vélemény is, mely szerint túlságosan is hamar kerül erre sor), hamarabb megtapasztalják azt, mi az a lemondás. Könnyebben alkalmazkodnak, mert van állandó társuk, türelmesebbek és toleránsabbak. Nem önzőek, hiszen sosincsenek egyedül. Inkább csapatjátékosok, és inkább készek a kompromisszumokra. A kettősségből eredő szinergia is megfigyelhető: közösen gyorsabban érik el céljaikat, párban erősítik egymást, magabiztosabbak, bátrabbak. Hamarabb önállósodnak, közlekednek buszon, villamoson. Együtt sokszor nagyon kreatívak tudnak lenni.

Az ikreknél születéstől fogva ott van a másik, ezért az osztozkodás érzése a fogantatás pillanatától jelen van (Molnár 2007).¹⁹ A folyamatos együttlét során jobban megtanulják az egymásra figyelést, a másik javára való lemondást, és jobban tudnak egészséges kompromisszumokat kötni (Bagdy 1983c). Métneki (2005) megemlíti továbbá a mások iránti fokozottabb odafigyelést, tapintatot és empátiát.

¹⁹ Az ikrek különböző készségeit vizsgálja közös rajzvizsgálat módszerével Molnár (2007), mely során az egy- és kétpetejű ikreket hasonlítja össze.

Kérdőívünkben feltettünk egy ezzel kapcsolatos kérdést. Arra kértük a szülőket, hogy ítélik meg, mennyire gyakori az, hogy gyermekeik tanulmányaik során kihasználják valamilyen módon azt a lehetőséget, hogy ketten többre képesek, mint egyedül. Az érintett szülők a minta kisebb részét képezték (nem egészen az egynegyedét), mivel többségüknek még nem iskolás a gyermeke. A válaszadók többsége szerint valamilyen gyakorisággal kihasználják a gyerekek ezt a lehetőséget (összesen 89-en, a csoport 68%-a válaszolta a gyakran, illetve a néha választ), bár mivel a többségi válasz a ritka kihasználás említése volt, látható, hogy nem a folyamatos együttműködés a jellemző.

B.9. Kapcsolatteremtés

Az együttlét nem csupán az egymáshoz való viszonyulást, de a külvilággal való kapcsolat kialakítását is meghatározza pozitív vagy negatív irányban. Az általunk megkérdezett szülők többsége arról számolt be, hogy a közösségbe való szocializációnál nagyban segíti gyermekeiket, hogy ott vannak egymásnak. Kortársaiknál könnyebben és általában gyorsabban tudnak beilleszkedni az új környezetbe. A bölcsődei és óvodai beszoktatásnál is megjelenik, hogy az új helyzetben támaszai egymásnak, nagyon odafigyelnek a másokra. Így a beszoktatás sokkal zökkenőmentesebb, mint egy gyerekkel, mert nem maradnak teljesen egyedül a közösségben. Többségük nagyon barátok, jellemzően sok közös barátot is találnak.

A *kapcsolatteremtés* azonban az ikrek másik csoportjánál kifejezetten nehézséget jelent. Túlságosan összezárnak, és ezért kevésbé nyitottak a többi gyerek felé. Nekik általában nincs is túl sok barátjuk. Ez a (túlságosan) szoros összetartás a későbbiekben párkapcsolati nehézségekhez is vezet.²⁰

Bagdy (1983c)²¹ megfigyelte, hogy kapcsolatteremtés esetén különbség mutatkozik az egyes ikreknél zárkózottság és félénkség tekintetében. A legkevésbé félénkek a fiú-lány páros lány tagjai, leginkább pedig a páros fiú tagjai. Leginkább közös félénkséget az egypetéjű ikerfiúkon tapasztalt, legkevésbé pedig a lány párosokra jellemző a közös visszahúzódság. A külső kapcsolatok kialakítását tekintve tehát bizonyos ikerpároknál megjelenhet a „páros elszigetelődés” veszélye. (A páros elszigetelődés a saját ikernyelv használatában is megmutatkozik [Méri 1993]). Akik nem tudnak egymástól elszakadni: valójában egymás foglyai – írja Zazzo (1960) –, ami megakadályozza a valódi felnőtt párkapcsolat kialakulását. Párizsi adatokat feldolgozva jutott arra az eredményre, hogy az ikrek között valóban magasabb arányban találhatóak meg a hajadonok és agglegények. Az eredményeket azzal magyarázta, hogy a születéstől fennálló meghitt és boldog ikertestvéri viszony korlátozza az önállósulási törekvéseket, így kevesebb az érett párkapcsolatra képes iker. Statisztikai tény, hogy az ikrek között kevesebben kötnek házasságot (Bagdy 1983c) Az ikrek pszichoszexuális viselkedését kutatva Métneki, Tárnoki Á., Tárnoki D., Littvay és Czeizel (2011) figyelte meg, hogy az egypetéjű nők között a többi csoporténál magasabb volt a válási arány. Hazánkban amúgy is magas a válások aránya, az egypetéjű ikreknél a szokásos okok mellett azonban ez összefügg más tényezőkkel is. Az egymáshoz szorosan kötődő ikrek nehezen tudnak olyan társat találni, akikkel a testvérükhöz hasonlóan megértik egymást. Gyakran előfordul, hogy az ikrek közötti kapcsolat továbbra is erősebb marad, mint a házastársi kötelék, ami a házasságon belül konfliktusokhoz, nemegyszer váláshoz vezethet.

²⁰ Más kutatások is kimutatták, hogy az ikrek jellemzően később találnak maguknak partnert, mint a nem ikerszülöttek. Felmérésünkben ikreket is megkérdeztünk, és véleményük szerint ennek oka részben az, hogy aki elsőként átéli a párkapcsolat örömeit, fél, hogyan reagál rá a másik, hiszen eddig többnyire mindent együtt éltek meg. Egynemű ikrek esetén emellett a közös érdeklődés és ízlés miatt konkurens is lehetnek a párválasztásnál.

²¹ Eredményei ikrek vizsgálatán (és nem szülői megkérdezésen) alapulnak. Tekintettel azonban arra, hogy kérdést egyéb szülői szempontú felmérés nem tárgyalja, szükségesnek tartjuk a fent ismertetett eredmények bemutatását.

A testvérek közötti szoros szeretet tehát megnehezíti a párválasztást (Bagdy 1983b), nehezen lépnek ki a testvéri kötelékből. Félnek, hogy párjukkal nem tudnak olyan intim kapcsolatot kialakítani, mint testvérükkel. A párkapcsolati jellegzetességeket vizsgálja Szilágyi (2005). Arra keresi a választ, hogy a kezdetektől folyamatosan jelenlévő „másik” milyen hatással van a felnőtt kapcsolatok alakulására. Eredményei szintén a korábbi kutatásokat igazolják: az ikerpárok között meglévő érzelmi szimbiózis akadály a tartós párkapcsolatok kialakításának. Mindez kihat a gyermekvállalási hajlandóságra is. Kohler (2002) elemzéséből egyértelműen látható, hogy az ikrek jellemzően később vállalnak gyereket.

B.10. Állami juttatások

Az eddig bemutatott tényezők mellett a szülők válaszaiban megfogalmazásra kerültek anyagi vonatkozású vélemények is. A fejezet utolsó pontjaként így szót kell ejtenünk az *állam által nyújtott* juttatásokról is, melyet szintén igen vegyesen ítélték meg a szülők. Volt, aki az ikrek előnyeit csupán annyiban látta, hogy hosszabb ideig jár és dupla összegű a gyes.²² Más szempontból is kedvező, hogy akár iskolás korukig otthon maradhat a szülő, hiszen így a gyermekek gondozását egyszerűbb megoldani, mint munka mellett. Az ikresek emellett dupla családi pótlékban részesülnek, továbbá a hosszabb gyes időszakához kapcsolódik a kisgyermekes bérlet használata is. Ugyanakkor a gyed összege nem duplázódik, ugyanannyi, mint egy gyermek esetén,²³ ami a dupla anyagi kiadások miatt komoly nehézséget jelent a családok költségvetése számára

C. Az ikergyermek nevelésével járó nehézségek

C.1. Anyagiak

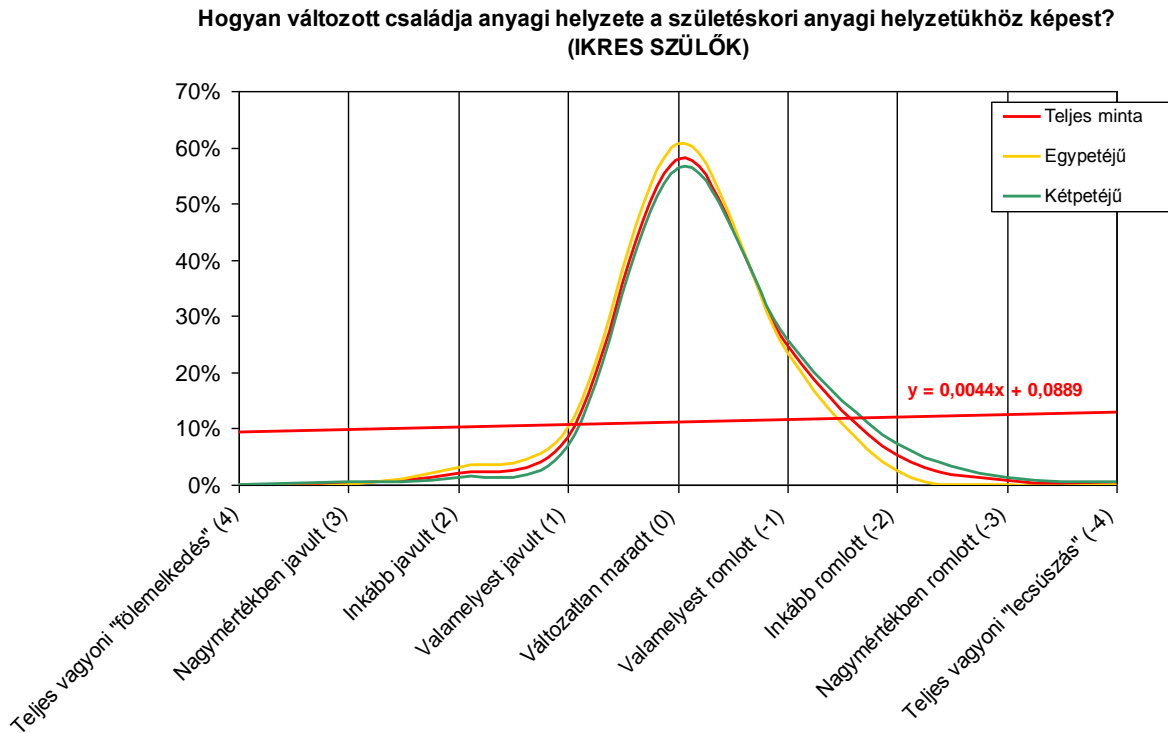
A válaszadó szülők harmada említette, hogy *anyagilag* igencsak megterhelő a család számára az ikrek érkezése és nevelése. Egykorú gyermekek esetében ugyanis nem tudnak egymástól örökölni semmit, duplán kell megvásárolni a ruhákat, bútorokat (pl. kiságy, etetőszék, autósülés) és egyéb eszközöket (pl. bicikli, játékok). A nagyobb kiadások is egyszerre jelentkeznek (pl. az iskolakezdéssel járó költségek). Más hazai kutató szerint is (Id. Métneki 2005) problémaként jelentkeznek az anyagi szempontok, főképp, ha kevésbé tehető családkról van szó.

A felmérésünkben mindkét csoporttól megkérdeztük, hogy az ikrek (szülők csoportjában az ikergyerekek) születésekor, illetve a jelenlegi családi anyagi helyzetüket látják, illetve látták-e jobbnak. A válaszlehetőségeket egy ötfokú skálán adhatták meg a résztvevők, majd a két állapot közötti eltérést egy kilencfokú skálán elemeztük. A 7-8. ábrán látható, hogy a két csoport közötti különbség a változások irányában tapasztalható. Amíg az ikres szülők inkább a családi anyagi helyzetének romlását tapasztalták a gyerekek születése óta, addig a már felnőtt ikrek csoportjában ez éppen ellentétesen zajlott. A szülői csoport 42%-a családjuk anyagi helyzetét a gyermekek születésekor az átlagosnál jobbnak, illetve 8% sokkal jobbnak érezte. Ezek az arányok a család jelenlegi anyagi helyzetére vonatkozóan pedig az előbbi kategóriákban 31%-ra, illetve 6%-ra apadtak, és emellett nagyobb arányban számoltak be romlásról. Az ikrek csoportjában pedig mindössze 9% jelölte meg, hogy a családjának anyagi helyzete a születésekor az átlagnál jobb volt, 5% pedig azt, hogy sokkal jobb volt. A jelenlegi anyagi helyzetüket pedig már a válaszadók negyede ítélte meg az átlagosnál jobbra és 6% sokkal jobbra.

²² Az ikres szülők a gyermek iskolakezdési évének végéig jogosultak a dupla gyes összegére.

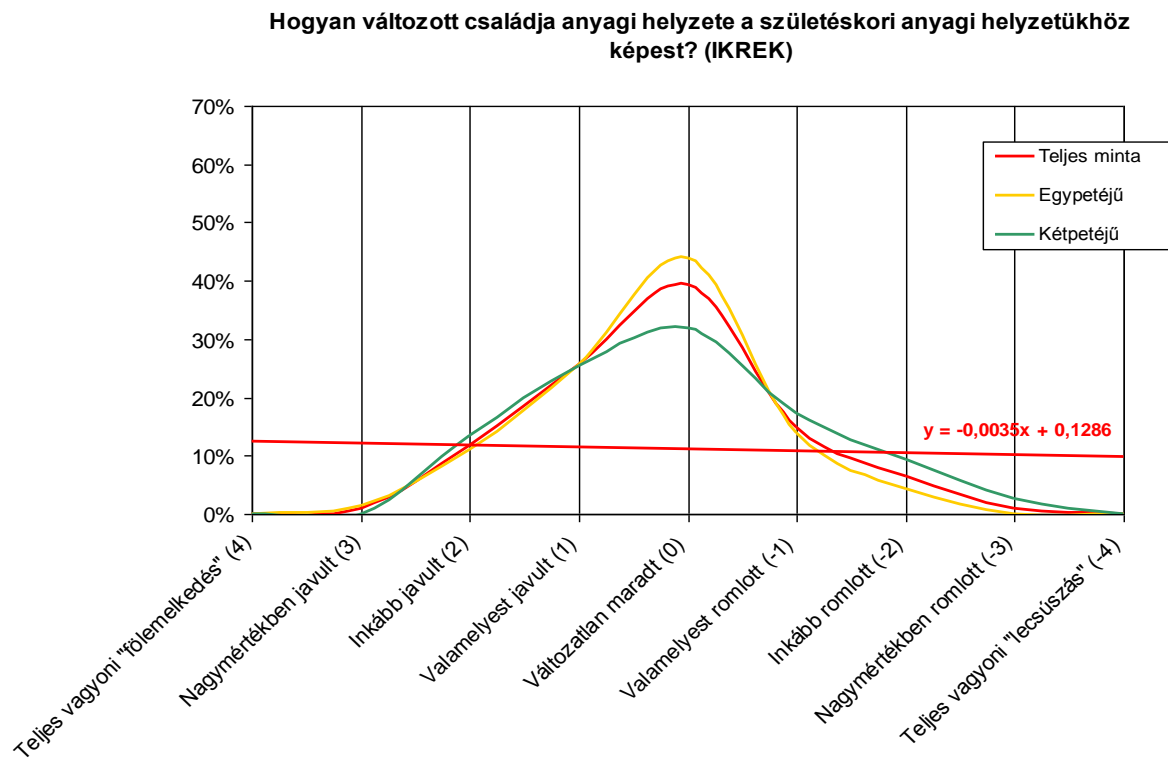
²³ A gyed a gyermek két éves koráig jár.

7. ábra: A család jövedelmének változása az ikres szülők válaszi alapján

Míg a szülői mintában a kétpetűjű ikres családokban valamelyest – de nem kiemelkedően – többen számoltak be az anyagi helyzetük romlásáról, addig a kétpetűjű felnőtt ikrek körében a vagyoni helyzet megítélése nagyobb szórást mutat, és a vagyoni helyzetük javulásáról és romlásáról egyaránt nagyobb arányban számolnak be.

8. ábra: A család jövedelmének változása az ikrek válasza alapján

C.2. Kezdeti időszak nehézségei

Az anyagi nehézségekhez hasonló arányban kerültek megemlítésre a saját szavas válaszokban a *kezdeti időszak nehézségei*. A születés utáni időszakot igen megterhelőnek és intenzívnek értékelték a szülők. Vannak, akik csupán az első félévre tették ezt az időszakot, mások az első 2-3 évet jellemezték hasonlóan. „*Se éjjelem, se nappalom..., nagyon-nagyon kimerítő és fárasztó volt úgy, hogy egyedül voltam velük.*”; „*Csecsemőkorukban »futószalagszerűen« ment az etetés, altatás, kevesebb idő volt babusgatni őket.*” Egyéves kor alatt igen komoly szervezést igényel a gyermekek ellátása. Csecsemőkorukban az ikrek kimeríthetetlen energiát és időt igényelnek, ami hatalmas fizikai leterheltséget jelent nem csupán az édesanyának, hanem sok esetben az édesapának is. A szülők folyamatos túlterheltségről, stresszről és alváshiányról, a pihenési lehetőség teljes hiányáról számoltak be, ami szinte felemészti őket. „*Szinte semmire nem jut időm, idegesebb vagyok, hisz ha az egyiket befejeztem, tudom, hogy van még egy másik is. Nincs lazulás és nyugodt óra, csak a hajtás...*”. A legtöbb családban igen szoros napirendet követnek. Játékra alig van idő az egész napot kitöltő kötelező teendők mellett. „*Dupla munka a gyermekekkel – pl. dupla pelenkázás, fürdetés, tornáztatás, mosási és vasalási mennyiség, kaja, amit nekik kell készíteni (személyre szabva) –, gyakran alszanak felváltva, ami megnehezíti a házimunka végzését.*”

A fent említett feladatok ellátásának nehézségét emeli ki Klock (2004) is. A gyermekek megfelelő mindennapi ellátása annyira leterheli és kimerültté teszi az anyát (szülőket), hogy a gyermekekhez kapcsolódó örömeiket sokszor át sem tudják érezni a csepp pihenést sem engedélyező munka mellett. Az édesanyák esetében fokozottabban jelentkezik az alvász- és időhiány (Campbell et al. 2004).

C.3. Folyamatosan osztott figyelem (és szeretet)

Mindemellett érthető módon merül fel a *folyamatosan osztott figyelem (és szeretet)* kényszere. Legfőképpen ez is az első években jelentkezik, amikor az anya 100 százalékos figyelmére lenne szüksége egy gyermeknek. A figyelmet azonban muszáj kezdetektől megosztani. Nehéz két gyerekre vigyázni egész nap, hiszen egyszerre történik az etetés, öltöztetés, fürdetés stb., így az ellátásuk sok esetben megoldhatatlan feladatnak tűnik egy ember számára.

Kevesebb idő és energia jut csupán egy gyerekre. A két gyermek igényeinek követése egy állandó és folyamatos készenléteket jelent, és még ez sem eredményezi feltétlenül azt, hogy mindkét gyermek igényeit – az elvárásoknak megfelelően – ki tudja elégíteni az édesanya. „*Mindig szemmel kell őket tartani, mert meglepő (háttorzongató) dolgokra képesek együtt.*” Az azonos életkorból adódó szinte azonos lelki és fizikális igények kielégíthetlensége jellemző.

A gyermekek sokszor egyszerre tartanak igényt az édesanyára, nehéz külön-külön időt szánni rájuk, így összességében kevesebb idő is jut egy gyermekre, egyéneként kevesebb személyes odafigyelést kapnak (mintha egyszerre csak egy újszülött érkezett volna). Az édesanyák többsége arról számolt be, hogy úgy érzik, nem töltenek elegendő időt velük külön-külön kettesben, nem jut elég idő egyik gyerekre sem, és mindez örökös lelkiismeret-furdaláshoz vezet. „*Nem tudom nekik ugyanazt megadni, mintha egyedül volnának.*”; „*Úgy érzem, az egyik gyermekemmel töltött idő a másik rovására megy.*” Az igények azonnali kielégíthetlensége miatt az ikergyermekek többet is sírnak (hiszen többnyire várni kell a sorukra), kevésbé csendesek a mindennapok, ami még nagyobb frusztrációt vált ki a gondozó szülőből. Ha valamelyik sír, nehéz eldönteni, kit részesítsen az anya előnyben. „*Kisbabakorban nem tudtam kizárólagosan foglalkozni egyikkel vagy másikkal, így nem voltak annyira meghittek ezek a pillanatok (pl. szoptatás, mert ha az egyiket szoptattam, a másik sírt).*” A folyamatos szolgálat mind fizikailag, mind lelkileg sokkal megterhelőbb, mint egy gyermek esetén. Ezért a gyerekek részéről nagyobb a szülői szeretetért folyó harc is, melyben szintén osztozniuk kell. „*Nem tudom csak ŐT ölelgetni, szeretgetni.*”; „*Nem tudtam/tudom őket egyszerre szeretgetni, egyszerre a karomba venni és csak rá figyelni.*” – írják válaszadóink.

Az ikres szakirodalomban is visszatérő motívumok ezek. Az ikres édesanyák esetében duplázódnak a mindennapi otthoni feladatok, mondja Thomas (1996), így kevesebb idő jut a gyermekekkel foglalkozni. Kevesebb az együtt töltött idő az egy gyermekesekhez képest, ráadásul ezt az időt meg is kell osztani két gyermek között. A mindennapi rutinfeladatok miatt fáradtabb is az édesanya, így nem csak az idő rövidül, hanem ez annak a minőségére is negatív hatással van. Winnicott (2000) meglátása szerint is az ikrek esetén mindig ott van a másik, akit figyelembe kell venni. A csökkentett személyre szóló szülői figyelem miatt az anya-gyermek közötti kommunikáció is kevesebb Lyttonék szerint (Lytton–Conway–Sauvé 1977). A szülők igyekeznek mindinkább megfelelni gyermekeik igényeinek, ami folyamatos fáradtsághoz, végeredményben frusztrációhoz vezethet – olvashatjuk Damato (2005) munkájában. Önmagukat is megkérdőjelezi: vajon képesek-e a feladatnak megfelelni? A szülők nehéz helyzetét elemzi Botond (1998) is. Megoldhatatlannak tűnő problémák jelentkeznek pl. szoptatásnál (ha egyet szoptat, a másik gyakran sír – ahogy szinte szó szerint olvastuk már egyik válaszadónknál –, ha egyszerre szoptat, nincs meg az intim környezet, ami egy gyermek esetén automatikusan kialakul). Így éppen a táplálás, ami a legszebb pillanatokot adhatja az édesanyának, ikrek esetében terhessé is válhat az édesanya számára (Langkamp–Giradet 2006). Métneki tapasztalatai szerint az ikres anyukák egy része éppen azért vállalkozik egy újabb terhességre, hogy a fent említett hiányt pótolni tudja. Hogy jobban megismerje, és intenzívebben átélhesse az anya-gyermek kapcsolatot, és részesülhessen az egy gyermekkel gyakrabban átélhető intim élményekben, hiszen a gondtalan babázás öröme korábban elmaradt.

C.4. Mozgás

Az otthoni teendők esetén is felmerült már, hogy az édesanya nem minden esetben bírja egyedül az intenzív leterhelést. Az otthonon kívül a segítség igénye még fokozottabban jelentkezik. Már a lakásból való kijutás is gondot jelenthet egy ikerbabakocsival. *„Egyedül nem tudok kimenni a lakásból, nem tudom kivinni őket a levegőre, nagyon a lakáshoz vagyok kötve, ha nincs segítség.”; „A dupla babakocsi szinte sehova nem fér be, a két hordozóban együtt vinni a babákat szinte fizikai képtelenség, így ha nincs segítség, alig-alig tudunk kimozdulni.”* A liftek többségét nem tudják használni, az üzletek és hivatalok bejáratán alig vagy egyáltalán nem férnek be. A közlekedés pedig sokszor szinte lehetetlen a magas buszok és lépcsős aluljárók miatt. A *mozgás* nagy szervezést igényel, közlekedés szempontjából végig kell gondolni, hogy az ember hova megy, és a babakocsival elfér-e ott.

Emiatt egyedül nehéz két gyerekkel bármiféle kisgyermekes programra is (babaúszás, babatorna) elmenni. Egy főnek a két kisgyereket szinte lehetetlen felügyelni (strandon, utcán). Többen a szokásos játszótéri programokat sem vállalják be sokáig a fokozott balesetveszély miatt.

A felmerülő problémák miatt ritkábban is mozdulnak ki otthonukból ezek az édesanyák, emiatt esetükben erősebben jelentkezik a bezártság érzése.

C.5. Rivalizálás

Annak ellenére, hogy a korábbiakban említésre került az ikerpárok harmonikus együttléte, máshol – igaz, kisebb arányban – azonban inkább a *rivalizálás* jellemző. *„Mindig egymás szavába vágnak, egyszerre akarnak érvényesülni.”* Állandóan figyelik egymást, örökös versenyben élnek, amely az ő esetükben jellemzően féltékenységhez, több konfliktushoz, egyfajta dominancia harchoz vezet.

Az ikrek esetében a dominancia kérdése függ az ikertípustól. Az egypletű ikreknél többnyire az elsőszülöttnek van hangsúlyosabb szerepe, ugyanakkor szociálisan a másik iker a kezdeményezőbb (idővel a szerepek azonban cserélődhetnek). A kétpletű ikreknél kevésbé jellemző a szerepmegosztás a nagyobb különbözőségükből adódóan. (Náluk ami befolyással bírhat, az a lányoknál pl. a szépség, tanulmányok, a fiúknál pl. a fizikai erő). A vegyes ikerpárnál a nem a meghatározó (10 éves korig általában a lány a domináns a gyorsabb fejlődés következtében, 11-16 év között a fiú, majd az általánosan korábbi érettség miatt ismét a lány, Bagdy 1983c). Ebben az esetben a szülők felelőssége igen nagy, hiszen nekik kell felderíteni, melyik miben tehetségesebb, és segíteni nekik eltérő tevékenységet választani (pl. sportban, zenében), csökkentve ezzel a vetélkedés lehetőségét (Métneki 2005).

C.6. Összehasonlítás

A szülők problematikusnak ítélik meg, hogy gyermekeik folyamatos *összehasonlítás*nak vannak kitéve. Összehasonlítják őket az óvónők, a tanárok, az iskolatársak. De nem csak a környezet, hanem maguk az ikrek is összehasonlítják egymást, ami vagy ösztönzőleg hat (lásd: egymás segítése), vagy éppen ellenkezőleg (lásd fent: rivalizálás). Mindezek mellett akár akaratlanul is, de a szülők is összemérik olykor gyermekeiket. *„Két azonos nemű gyereknél akaratom ellenére is hasonlítgatom őket magamban, és aggódom a kevésbé ügyesebbért.”*

Az ikrek összehasonlítása tehát megjelenik mind az otthoni, mind az ismerős, de a teljesen idegen környezetben is (Molnár 2007). Ahogyan az korábban már említésre került, a környezet elvárása az egyformaság. Ezért gyakran hangoznak el olyan kijelentések, mint pl.: „*Jé, az egyik magasabb/vékonyabb/stb.*”. Eleve az „egyik” kifejezést használják, és nem az őt.²⁴ A különbözőségek hangsúlyozása érdekében szülőknek és tanároknak nagy szerepe van az eltérő képességek felismerésében és erősítésében (Hay et al. 2006).

C.7. Nevelés

A nevelés terén is felvetődtek olyan szempontok, amelyek vélhetően fokozottabb odafigyelést követelnek meg egy ikres családban. A vélemények értelmében nehezebb fegyelmet tartani, nagyon következetesnek kell lenni, sok minden nem megengedhető, ami egyedüli gyereknél nem okoz gondot. *”Néha nehéz a nevelésük (pl.: ki a gyorsabb?, ki tud jobban focizni?, kinek hányas a bizonyítványa?...). Néha próbára tesznek: kinek adom az első szelet dinnyét? Nehéz sors ez egy anyának.”* A sajátos nevelési problémákat tapasztalat hiányában sokszor nem könnyű megoldani – erősíti meg Métényi (2005).

C.8. Egy egység

Több családban nehezményezik (jellemzően az egypetéjű ikrek esetében), hogy a környezetük *egy egységként* tekint a gyerekekre. A környezet elsősorban az egymással való kapcsolatuk egységében látja őket. Gyakran többes számban beszélnek hozzájuk, „egy kalap alá” veszik őket, és nem veszik a fáradságot arra, hogy megkülönböztessék őket (pontosabban arra, hogy megjegyzzék, ki kicsoda). *„Szerintem kényelmi okokból, mert tényleg több odafigyelést igényelne.”* Nem különálló személyként kezelik őket, hanem az ikrek „egyik” és „másik” felének. Sokszor nem is nevükön nevezik őket, csak „ikrek”-nek, pedig két külön személyiségről van szó. *„Mi próbáljuk külön emberként kezelni őket. Mások kettőjüket egy személynek veszik, mondván úgyis egyformák.”* Éppen ezért lassabb az önálló személyiség kifejlődése, saját egyéniség, önálló vélemény kialakulása.

Az ikerkapcsolattal foglalkozó pszichológusok határozott álláspontja szintén az, hogy az ikreket különbözően kezeljék, hogy később a testvérük nélkül, önállóan is tudjanak boldogulni, dönteni. Annak érdekében, hogy a környezet ne párként kezelje őket, a szülőknek nem a hasonlóságot kellene hangsúlyozni, hanem a közöttük lévő különbségeket, ami segíti őket saját egyéniségük megtalálásában. A tapasztalatok alapján azonban a szülők előszeretettel öltöztetik egyformán a gyermeküket, sőt, már a névválasztás is hasonló. Ezzel azonban jelentősen megnehezítik az individualizáció folyamatát.

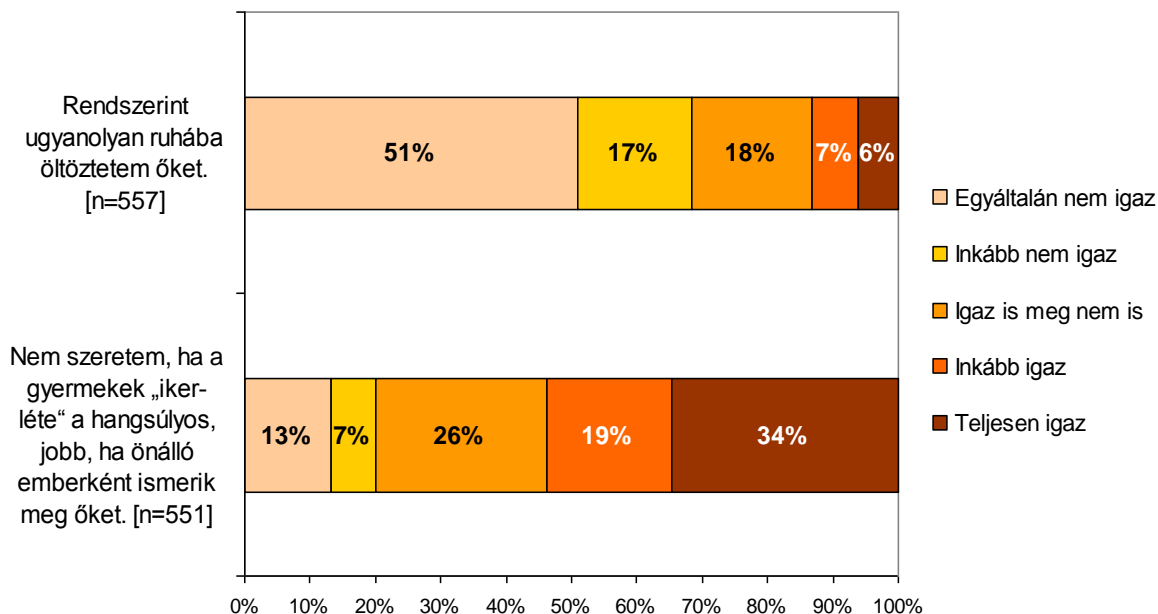
Az ikrek énfeljlődése jelentősen eltér a nem ikrekétől (Botond 1998). Az ikrek éntudata a pszichológusok szerint sajátos fejlődést követ. Az önfelismerés általában később megy végbe más gyerekekhez képest (a 2-2,5 év helyett 3-4 éves korban), különös tekintettel az egymásra nagyon hasonló ikrek esetében. Ennek oka, hogy kiskorban nem csupán az anyától kell megkülönböztetniük magukat, hanem ikertestvérüktől is (Bagdy 1983a), hiszen nem csak egyéni, hanem közös identitásuk is van (Szilágyi 2005). Az énhatárok nem egyértelműek. Az ikrek saját testképüket is sokkal nehezebben és később alakítják ki (Halász 1992).

Mintánkban az ikres szülők kétharmada különböző ruhákba öltözteti az ikreket, de 13%-uk rendszerint ugyanolyanba. A gyerekek „iker-létének” kihangsúlyozását a szülők – a korábban már említett, jellemzően női válaszadók – valamivel több mint

²⁴ A fenti gondolat nem a 2012-es vizsgálat szülői véleményeiből, hanem egy ikres édesanya korábbi leveléből származik.

fele ellenzi, minden ötödik megkérdezett viszont kifejezetten elutasította, hogy gond lenne, ha nem önálló emberként ismerik meg a gyermekeit, hanem ikerként.²⁵ (9. ábra)

9. ábra: Az azonos ruhába öltöztetés és a gyermekek ikerségének hangsúlyozása a szülők részéről

Természetesen minél jobban hasonlít az ikerpár (egypetéjűek), annál hajlamosabbak a szülők az öltözködésben a hasonlóságot hangsúlyozni (l a 3. táblázatot!), és kisebb korban is inkább teszik ezt (4. táblázat).

3. táblázat: Az iker öltöztetése a különböző típusú iker szüleinek válaszi szerint

		Ikertípus					Összesen
		egypetéjű lányok	egypetéjű fiúk	kétpetéjű vegyes pár	kétpetéjű lányok	kétpetéjű fiúk	
29. Visszatérve a gyerekekre, milyen gyakran szokta Ön ikergyermekük öltözködésében kihangsúlyozni azt, hogy ikerk?	szinte mindig	11 15,5%	11 14,9%	1 0,6%	12 9,4%	12 9,7%	47 8,4%
	viszonylag gyakran	14 19,7%	12 16,2%	9 5,5%	26 20,5%	15 12,1%	76 13,6%
	alkalmanként	15 21,1%	21 28,4%	31 19,0%	44 34,6%	43 34,7%	154 27,5%
	elvéve	19 26,8%	18 24,3%	49 30,1%	31 24,4%	32 25,8%	149 26,7%
	soha	12 16,9%	12 16,2%	73 44,8%	14 11,0%	22 17,7%	133 23,8%
Összesen		71 100,0%	74 100,0%	163 100,0%	127 100,0%	124 100,0%	559 100,0%

p=0,00

²⁵ Itt azért el kell ismernünk, hogy a kérdés nem túl jó formában került megfogalmazásra, ezért elképzelhető, hogy a válaszadók nem mindegyike értette meg.

4. táblázat: Az ikrek kisebb kori öltöztetése a különböző típusú ikrek szüleinek válasza szerint

		Ikertípus					Összesen
		egypetéjű lányok	egypetéjű fiúk	kétpetéjű vegyes pár	kétpetéjű lányok	kétpetéjű fiúk	
30. És kisebb korokban hogyan volt ez? Milyen gyakran jelentek meg „ikerként” a gyerekek ebben az értelemben? (Csak abban az esetben töltsse ki, ha most 6 évesnél idősebbek a gyermekek.)	szinte mindig	10 28,6%	6 20,7%	1 1,5%	7 16,7%	7 14,9%	31 14,2%
	viszonylag gyakran	6 17,1%	5 17,2%	5 7,6%	12 28,6%	9 19,1%	37 16,9%
	alkalmanként	6 17,1%	5 17,2%	15 22,7%	16 38,1%	14 29,8%	56 25,6%
	elvétve	5 14,3%	9 31,0%	17 25,8%	5 11,9%	14 29,8%	50 22,8%
	soha	8 22,9%	4 13,8%	28 42,4%	2 4,8%	3 6,4%	45 20,5%
	Összesen	35 100,0%	29 100,0%	66 100,0%	42 100,0%	47 100,0%	219 100,0%

p=0,00

Ami pedig a névválasztást illeti, ugyan válaszadóink többsége nem sújtja ikergyermekeit az összetéveszthető, páros nevekkal, de azért van egy nem jelentéktelen (10-15%-os) kisebbség, amelyik igen. E tekintetben nem számít, hogy a gyerekek egy- vagy kétpetéjűek, úgy tűnik, egyedül a vegyes pár tagjainál kisebb a kísértés erre (l. 5. táblázat!).

5. táblázat: Hasonló hangzású nevek adása a különböző típusú ikrek szüleinek válasza szerint

		Ikertípus					Összesen
		egypetéjű lányok	egypetéjű fiúk	kétpetéjű vegyes pár	kétpetéjű lányok	kétpetéjű fiúk	
44. A névválasztásnál szempont volt, hogy hangzásra hasonlóak legyenek.	Egyáltalán nem igaz	47 67,1%	50 68,5%	120 77,4%	81 65,9%	83 68,6%	381 70,3%
	Inkább nem igaz	3 4,3%	5 6,8%	6 3,9%	12 9,8%	12 9,9%	38 7,0%
	Igaz is meg nem is	5 7,1%	5 6,8%	15 9,7%	10 8,1%	10 8,3%	45 8,3%
	Inkább igaz	3 4,3%	7 9,6%	3 1,9%	8 6,5%	5 4,1%	26 4,8%
	Teljesen igaz	12 17,1%	6 8,2%	11 7,1%	12 9,8%	11 9,1%	52 9,6%
	Összesen	70 100,0%	73 100,0%	155 100,0%	123 100,0%	121 100,0%	542 100,0%

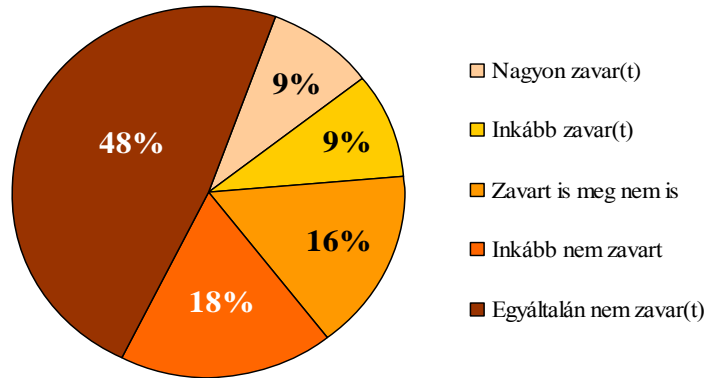
p=0,203

C.9. Összetévesztés

A fentiek következtében gyakran *összetévesztik* az ikertestvéreket, akkor is, ha kevésbé hasonlítanak egymásra. A gyerekeket pedig rosszul érinti, hogy nem tudják megkülönböztetni őket. Ugyanakkor a szülők több mint felét nem vagy nem nagyon zavarja ez a keverés. (10. ábra)

10. ábra: Az ikrek keverésével kapcsolatos szülői megítélés

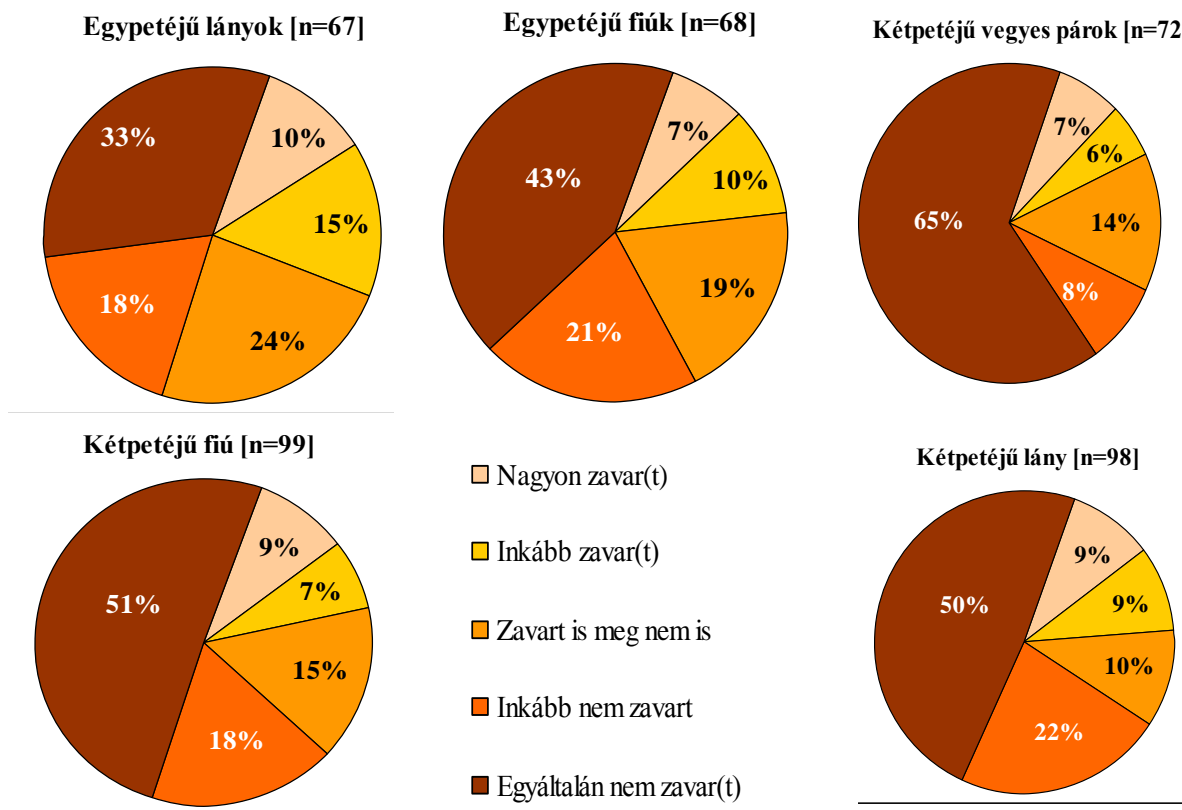
**Ma is előfordul, hogy összekeverik őket,
és ez nagyon zavar. [n=404]**

A szülők Métényi (2005) szerint kifejezetten hangsúlyozzák az egyformaságot azt gondolván, hogy a környezet ezt várja el tőlük, és ha nem ezt teszik, akkor csalódottak. A gyerekek azonban már az óvodás korban zokon vesznek, ha összekeverik őket, ezért a szülőknek éppen hogy arra kellene törekedniük, hogy beazonosíthatóvá váljanak a gyerekek (pl. eltérő frizura, különböző színű ruházat).

Maguk a szülők nagy arányban látják úgy, hogy felmerül az összekeverés lehetősége, hiszen az azzal kapcsolatos kérdéseinkre, hogy amennyiben van keverés, ez zavarja-e őket, igen nagy arányban válaszoltak (l. a 6. táblázatot: az összesen 575 kérdezettből 404-en!). A többségüket ez egyáltalán nem vagy inkább nem zavarja, és e tekintetben nincs számottevő különbség az eltérő típusú ikrek szülei között.

6. táblázat: Mennyire zavarja a különböző típusú ikrek szüleit az, ha összekeverik ikergyermeküket

A már iskolás korú gyerekek – a szülők megítélése szerint – ugyanakkor nagyjából nem élnek vissza ezzel a nagy (potenciális) tévesztési aránnyal: a szülők több mint fele szerint soha, további kb. 20 százalék szerint ritkán felelnek egymás helyett gyermekeik (7. táblázat). Ezt a típusú „diákcsíny” – sajátos módon – az egyébként nyilván kevésbé hasonló kétpetéjű ikrek követik el – legalábbis szüleik szerint. Amennyiben ez nem csak mintánk esetleges eredménye, elképzelhető, hogy ennek hátterében az ikrek saját ikerlétükhöz fűződő ambivalenciája húzódik meg: szeretnének külön emberként megjelenni, és talán csak a kívülállók számára olyan „jó hecc” egymás bőrébe bújniuk.

7. táblázat: Milyen gyakran felelnek egymás helyett a különböző típusú, iskolás ikergyermek a szülők megítélése szerint

		Ikertípus					Összesen
		egypetéjű lányok	egypetéjű fiúk	kétpetéjű vegyes pár	kétpetéjű lányok	kétpetéjű fiúk	
Kérem jelölje meg, hogy az alábbi állítások mennyire jellemzőek az ikrekre! [35. Elő szokott-e fordulni ikreivel, hogy egyikük a másikuk helyett felel? (Csak abban az esetben töltsse ki, ha most 6 évesnél idősebbek a gyermekek.)]	Igen, gyakran	2 6,9%	6 24,0%	15 31,9%	11 32,4%	4 13,3%	38 23,0%
	Igen, de csak néha	4 13,8%	9 36,0%	6 12,8%	5 14,7%	11 36,7%	35 21,2%
	Nem, soha	23 79,3%	10 40,0%	26 55,3%	18 52,9%	15 50,0%	92 55,8%
Összesen		29 100,0%	25 100,0%	47 100,0%	34 100,0%	30 100,0%	165 100,0%

p=0,008

C.10. Nehéz elszakadás

A hasonlóságnak, valamint a szoros együttlétnek tehát lehetnek negatívumai is, s ezek további következményeként az ikertestvérek esetében fájdalmas és *nehéz az elszakadás* folyamata is.²⁶ Jellemző a bizonytalanság, önállótlanok. Egy szülői vélemény szerint: „*Mesterségesen kell majd beavatkozni, és őket picit »szétnevelni«, hogy szuverén, boldog emberek legyenek. Ennek a folyamatnak a helyes végigvezérése az átlagnál nagyobb felelősséget igényel a szülő részéről...*” Természetesen a szülői hozzáállása eltérő lehet, de az minden esetben jelentkezik, hogy egy ponton felmerül a szétválás lehetősége, és ekkor a szülői támogatás igen fontos az ikrek számára.

Nehéz a serdülőkori függetlenedési folyamat (Langkamp–Giradet 2006). Ha túl sokat vannak együtt a gyerekek, nehezebben lépnek az önállósodás útjára, egyedül sokkal nehezebben birkóznak meg az őket körülvevő világgal. Minél tovább maradnak együtt, annál inkább önállótlanok és bizonytalanok lesznek, és annál nehezebb lesz az egymástól való elválás. Az elválás az egyik legmegrázóbb esemény az ikrek életében, különösen azoknak, akik szinte „szimbiózisban” éltek. Éppen ezért előfordulnak olyan esetek, amikor nem is tudnak (nem akarnak) megválni az ikerhelyzettől. Vannak olyan ikrek, akik sokkal sikeresebbek együtt, hiszen jól ismerik egymás gondolatait, a másik minden rezdülését, ezért könnyebben tudnak együtt dolgozni (Métneki 2005). Az elválás nehézségére, ill. annak kitolódására utalnak Kellner (2009) eredményei. A vizsgálatába bevont ikerpárok több mint fele még a középiskola után is azonos szakterületet választott.

Az ikreknek tehát életük folyamán számtalan olyan sajátos helyzettel – köztük extra lehetőségekkel, örömmel, de nehézségekkel is – kell szembenéznük, ami egy egyedül születő személy számára ismeretlen vagy nem ilyen mindennapi tapasztalat. A felmérésünk nyílt kérdéseire adott, szülői válaszok alapján sorra vett motívumokat tartalmazza a 8. táblázat. Itt már csak kétfelé bontottuk a szempontokat: a pozitívumként és a negatívumként tett említések sorrendje szerepel. Láthatjuk, hogy bár a nehézségtípusok száma több, összesen kevesebben említettek ilyeneket (614 vs. 882). Ezek a számok jól kifejezik: nem könnyű az élete egy ikres családnak, főként az első évek fizikai és pszichikai terhelését tekintve. Ezenkívül sok iker életét végigkísérik a saját személyük elfogadtatásával, az identitásukkal kapcsolatos problémák is. Ugyanakkor az a szoros kötelék, ami az ikrek között jó esetben szövődik, nem pótolható semmivel. E kötelék a pszichés támogatáson túl akár kézzel fogható segítségben is megnyilvánul, valamint sajátos készségek elsajátítását teszi lehetővé. Az ikerség különleges élményét a családok is átélik, s – ahogy talán az említéseink száma is jelzi – nagyra is értékelik.

²⁶ Amennyiben egyáltalán ez bekövetkezik.

8. táblázat: Összesítés: a pozitívumok és nehézségek az említések számának sorrendjében

Pozitívum	Említés
Közös játék	179
Megegyező életszakasz	138
Sosincs egyedül	84
Szoros kötelék	69
Egymás segítése	67
Egyszerre kettő	64
Különleges	56
Dupla öröm	50
Szülői csodálat	47
Segítség bármikor	36
Extra készségek	32
Kapcsolatteremtés	28
Állami kedvezmények	17
A legjobb barát	10
Jókedv	5
Összesen:	882

Nehézség	Említés
Anyagiak	128
Kezdeti időszak nehézsége	126
Folyamatosan osztott figyelem (és szeretet)	97
Mozgás	60
Rivalizálás	41
Nincs	27
Megegyező életszakasz	22
Egy egység	17
Dupla rosszaság	15
Összehasonlítás	15
Egészségügyi veszélyek	10
Nevelés	10
Állami támogatás	6
Nehéz elszakadás	6
Összetévesztés	6
Szoros kötelék	6
Különleges	5
Sosincs egyedül	5
Visszahúzás	5
Kapcsolatteremtés	4
Extra készségek	3

Összesen:

614

III. ÖSSZEGZÉS, KORLÁTOK

Írásunkban áttekintést adtunk a magyarországi ikerkutatásokról, és ebben elhelyeztük saját felmérésünket is, amelyet első kísérletnek szántunk a kérdés szociológiai szemléletű vizsgálatára. Megemlítettünk néhány, a családszociológiában felmerült kérdéshez való csatlakozási pontot is. Nem mutattuk be a teljes anyagot, itt most az ikres szülők tapasztalatait állítottuk a középpontba, s ezen belül is a nyitott kérdésekre adott válaszokban fellelhető motívumokra fektettük a hangsúlyt.

Az elemzés révén láthatóvá vált, hogy bár a kérdezett ikres szülők sok nehézséggel szembesülnek, illetve látják a gyermekeik életében fellépő speciális problémákat, alapvetően nagy örömként élik meg, hogy ikreket nevelnek, s rengeteg pozitívumot találnak az ikerlétben. Ha tehát arra a kérdésre keressük a választ, hogy erőforrás-e az, hogy ikertestvére van egy gyermeknek, azt kell hogy mondjuk: igen, erőforrás, mégpedig egyedi, kevesek számára megadatott erőforrás, de ehhez a sajátos pluszhoz, amihez testvére révén jut valaki, a másik oldalon sajátos „kiadások” is társulnak mind a saját, mind a család részéről. Egyértelművé vált az is, hogy nem minden családban azonosak ezek a „bevételek” és „kiadások”, és ezen belül az biztos, hogy az egy- és kétpetéjűek, illetve a lány- és fiúikrek, illetve családjuk is más-más kihívásokkal szembesülnek.

A testvérkutatások azon kérdésselvetése, amely a testvérszám és a családi struktúrában elfoglalt hely társadalmi előrejutásban betöltött szerepére irányul, esetünkben szűknek is és tágának is bizonyult. Szűknek annyiban, hogy a beérkezett

válaszok sokszínűbben mutatták be az ikerlét következményeit, mint amit egy kifejezetten a rétegződésre irányuló nézőpont lehetővé tett volna, de tágak is, mivel keresztmetszeti kutatásunkban mi nem tudtuk vizsgálni az ikerként felnövekedés hosszabb távú hatásait. Az „erőforrás vagy erőforrás-felhígulás?” kérdéséről így csak annyit tudunk megállapítani, hogy az érintettek saját szubjektív megítélése alapján tágabb értelemben több van az előnyök serpenyőjében, mint a hátrányokéban, a jövőbeni helyzetről viszont nincsenek információink.

Tudatában vagyunk annak, hogy felmérésünk eredményei nem általánosíthatóak, hiszen mintánk nem reprezentálja a magyar ikres családokat. Ugyanakkor elég sok érintettet (575 ikres szülőt) sikerült elérnünk, ennyiben munkánk mindenképpen túllép az eddigi vizsgálatokon. A válaszok alapján sorra vett szempontok jól rímelték a szakirodalomban található meglátásokra.

A továbblépéshez szükségesnek látjuk az összehasonlító jellegű vizsgálódást is, elsősorban a nem iker testvéreket, illetve szüleiket bevonva. Mélyebb ismereteket szeretnénk továbbá szerezni az ikrek, illetve családjuk életútjáról, vagy legalábbis életük hosszabb szakaszáról.

HIVATKOZÁSOK

- Bacon, K. (2005) It's good to be different: Parent and child negotiations of twin identity. *Twin Research and Human Genetics*, 1. 141-147.
- Bagdy E. (1983a) Az ikrek egyedisége. *Élet és Tudomány*, 9. 259-261.
- Bagdy E. (1983b) Az ikrek lelki sajátosságai. *Élet és Tudomány*, 10. 443-446.
- Bagdy E. (1983c) Az ikrek társas kapcsolatai. *Élet és Tudomány*, 11. 300-302.
- Botond Á. (1998) Az én-határ problémái ikreknél (különös tekintettel az egyetjű ikrekre). In: Flaskay G. (szerk.) *Határhelyzetek. A pszichoanalízis elméleti és technikai dilemmái, alkalmazási területei*. Budapest: Animula. 121-132.
- Bryan, E. M. (1983) *The Nature and Nurture of Twins*. London: Baillière Tindall.
- Bryan, E. M. (1984) *Twins in the Family*. London: Constable.
- Campbell, D. M. – Teijlingen E. R. – Yip L. (2004) Economic and social implications of multiple birth. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 4. 657-668.
- Czeizel E. (1976) *Az öröklődés titkai*. Budapest: Minerva.
- Damato, E. G. (2005) Parenting Multiple Infants. *Newborn and Infant Nursing Reviews*, 4. 208-214.
- Darányi Gy. (1941) *Az ikrek testi és lelki tulajdonságai*. Budapest: Országos Közegészségügyi Egyesület.
- Downey, D. B. – Condrón, D. J. (2004) Playing well with others in kindergarten: the benefit of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 2. 333-350.
- European Perinatal Health Report, 2008

- Fortuna, K. – Goldner, I. – Knafo, A. (2010) Twin relationships. A comparison across monozygotic twins, dizygotic twins, and nontwin siblings in early childhood. *Family Science*, 3-4. 205-211.
- Halász L. (1992) Hasonmás: Az ember kettőssége. *Scientica Humana*. 4. 40-43.
- Hall, J. (2003) Twinning. *The Lancet*, 362. 735-743.
- Hay, D. A. – Preedy P. (2006) Meeting the educational needs of multiple birth children. *Early Human Development*, 3. 239-248.
- Kellner A. (2009) Ikerk és családjaik kommunikációs jellegzetességei. Szakdolgozat. Kéziratban. Budapest: KRE BTK.
- Klock, S. C. (2004) Psychological adjustment to twins after infertility. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 4. 645-656.
- Kohler, H.P. – Knudsen L.B. – Skyttthe A. – Christensen K. (2002) The fertility pattern of twins and the general population compared: Evidence from Danish cohorts 1945-64. *Demographic Research*, 6. 383-408.
- Langkamp D. L. – Giradet R. G. (2006) Primary care for twins and higher order multiples. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 2. 47-67.
- Lassers E. – Norda, R. (1978) Preparation for parenting multiple birth children. *Early Human Development*, 6. 371-378.
- Leonard L. G. – Denton J. (2006) Preparation for parenting multiple birth children. *Early Human Development*, 6. 371-378.
- Lytton H. – Conway D. – Sauvé R. (1977) The impact of twinship on parent – Child interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2. 97-107.
- Malán, M. (1962) *Ikerk és az ikerkutatás*. Budapest: Gondolat.
- Mérei F. (1998[1963]) Adalékok egy társas szempontú gyermeklélektanhoz. In: Mérei F. (szerk.) *Lélektani napló*. Budapest: Osiris. 375-476.
- Mérei F. (1989) *Társ és csoport*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Mérei F. – V. Binet Á. (1993) A környezettel való kapcsolat feltétele a beszédfejlődésnek: páros elszigetelődés ikreknél. In: Mérei F. – V. Binet Á. *Gyermeklélektan*. Budapest: Gondolat Kiadó. 56-59.
- Métneki (2005) *Ikerk könyve. A fogamzástól a felnőttkorig*. II. átdolgozott, bővített kiadás. Budapest: Melánia Kiadó.
- Métneki J. (1984) Az ikervizsgálatok szerepe az orvosi kutatásban. *Orvosi Hetilap*, 125_3197-3198.
- Métneki J. (1996) A Budapesti Ikerknyilvántartás 25 éve. *Egészségtudomány*, 4. 365-381.
- Métneki J. (1999) Az ikerszületések gyakoriságának alakulása hazánkban. *Epinfo*, 25. 269-272.
- Métneki J. – Czeizel E. – Keller I. (1983) Az összenőtt ikrek gyakorisága, epidemiológiája és kóreredete. *Orvosi Hetilap*, 124. 885-887.
- Métneki J. – Czeizel E. – Vitéz M. (1991) Ikerk gyakorisága és kóreredeti vizsgálata az iskoláskorú súlyos látási fogyatékosok között. *Szemészet*, 1. 33-37.
- Métneki J. – Czeizel E. (1980) A fogamzásgátló tabletták és az ikerterhességek. *Orvosi Hetilap*, 112. 1125-1123.
- Métneki J. – Czeizel E. (1986) A többszületések. In: Véghelyi P. (szerk.) *Az újszülött*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 551-569.
- Métneki J. – Pazonyi I. – Czeizel E. (1990) Nem azonosított multiplex fejlődési rendellenességek ikrekben. *Gyermekgyógyászat*, 41. 422-431.
- Métneki J. – Tárnoki A. – Tárnoki D. – Littvay L. – Czeizel A. (2011) Psychosexual study of communist era: Hungarian twins. *Twin Research and Human Genetics*, 2. 144-149.
- Molnár E. (2007) *Egytetűjű és kéttetűjű ikrek közös rajzvizsgálata*. Szakdolgozat. Kéziratban. Budapest: KRE BTK.

- Pári A. (2011) A megemelkedett ikerszületési arányszámok körülményei és területi vonatkozásai Magyarországon. *Területi statisztika*, 11. 620-638.
- Pári A. (2012) Harmincból egy. *Élet és Tudomány*, 13. 393-395.
- Pison, G. (2000): Nearly Half of the World's Twins Are Born in Africa. *Population et Sociétés*, 360: 1–4.
- Pison, G. – D'Addato, A. V. (2006) Frequency of twin births in developed countries. *Twin Research and Human Genetics*, 2. 250-259.
- Saile T. (1928) A többes születések statisztikája. *Statisztikai Szemle*, 1. 33-43.
- Scherer Sz. (2004) *Twins' first language acquisition*. Szakdolgozat. Kéziratban. Szombathely: Berzsenyi Dániel Főiskola
- Stewart, E. (2000) Towards the social analysis of twinship. *British Journal of Sociology*, 51. 719-737.
- Szilágyi V. (2005) *Az egyetértő ikerpárok kötődése kora gyermek- és felnőttkori kapcsolati mintáik tükrében*. Szakdolgozat. Kéziratban. Budapest: KRE BTK.
- Tancredy C. M. – Fraley R., C. (2006) The nature of adult twin relationships: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1. 78-93.
- Thomas, J. G. (1996) The early parenting of twins. *Military Medicine*, 161. 233-235.
- Török M. – Mészáros J. – Métneki J. – Dobos A. – Hajdú K. – Doszpod J. – Gáti I. (1988) Az iker és szinguláris magzatok méhen belüli növekedésének sajátosságai. *Magyar Nőorvosok Lapja*, 51. 278-281.
- Van Eijck, K. – de Graaf, P. M. (1995). The Effects of Family Structure on the Educational Attainment of Siblings in Hungary. *European Sociological Review*, 11(3): 273-292.
- Varjassy P. – Métneki J. (2008) *Egy vagy kettő: Összenőtt ikrek Magyarországon*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Winnicott D. W. (2000) *Kisgyermek, család, külvilág*. Budapest: Animula.
- Wood, R. (1997) Trends in multiple births, 1938–1995. *Population Trends*, 87.
- Zazzo, R. (1960) Az ikrek, a pár és a személy. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 3. 485-496.
- Zsáka A. (2006) *Ikergyermek testfejllettségi mintázata*. Budapest: Humanbiológia Budapestinensis Supplementum 30.